

Beleidsmatige en fysieke kaders voor sportief Leiden

Een analyse van het gevoerde sportbeleid (2006-2010) en de
ruimtebehoefte voor sport, nu en in de toekomst (2011-2031)

in opdracht van de Rekenkamercommissie Leiden

**Dorine Collard
Remco Hoekman
Rens van Kleij (Andres cs)**

© *Mulier Instituut*
Utrecht, december 2011

*Mulier Instituut
Sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-7210220
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Doelstelling en onderzoeksvragen	5
1.2	Leeswijzer	6
2.	Methode	7
2.1	Beleidsevaluatie	7
2.2	Behoeft ontwikkeling van sportvoorzieningen	7
2.3	Kosten en kostendekkenheid van sportvoorzieningen	9
3.	Evaluatie van het beleidsproces	11
3.1	Operationalisatie kadernota ‘Startschot’	11
3.2	Uitvoering van het sportbeleid	14
3.3	Evaluatie / doelrealisatie	17
3.4	Sturing op het sportbeleid	22
3.5	Conclusies	25
4.	Behoeft aan sportvoorzieningen nu en in de toekomst	27
4.1	Buitensportvoorzieningen	29
4.2	Binnensportvoorzieningen	35
4.3	Conclusies	38
5.	Kosten van sportvoorzieningen	41
5.1	Beheer- en organisatiestructuur	41
5.2	Huidige kostenstructuur	42
5.3	Kostendekkenheid van voorzieningen	43
5.4	Financiële consequenties toekomstige behoefte sportvoorzieningen	46
5.5	Conclusies	50
6.	Conclusies	51
6.1	Uitvoering van het sportbeleid	51
6.2	Ruimtebehoefte sport in Leiden	53
6.3	Kosten en kostendekkenheid van accommodaties	54
	Literatuurlijst	55
	Bijlage 1: Lijst van geïnterviewde personen	57
	Bijlage 2: Realisatie sportbudget	59
	Bijlage 3: Uitvoeringsprogramma behorende bij kadernota ‘Startschot’, 2005	61
	Bijlage 4: Evaluatie uitvoeringsprogramma behorende bij kadernota ‘Startschot’, 2005	65
	Bijlage 5: Behoeft en aanbod sportvelden per sportvereniging	75

Bijlage 6: Teamaantallen per sporttak en sportvereniging	79
Bijlage 7: Nadere specificatie dekkingpercentages	81
Bijlage 8: Meerjarig investeringsprogramma (MIP)	83

1. Inleiding

Sport is de belangrijkste bijzaak op lokaal niveau, zo concludeerde het Mulier Instituut naar aanleiding van een analyse van de collegeprogramma's van ruim 100 gemeenten (Hoekman & Gijsbers, 2010). Het gaat daarbij niet langer alleen om de sport zelf, maar ook om de instrumentele waarde van sport op het gebied van gezondheid, sociale cohesie en economie, zoals ook bleek uit de Beleidsdoorlichting Sport 2006-2010 die werd uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van VWS (Breedveld e.a., 2011).

Dat sport waardevol kan zijn voor andere sectoren is al meerdere malen vastgesteld. In de huidige recessie heeft dit tot gevolg dat sport relatief wordt ontzien bij bezuinigingen in vergelijking met bijvoorbeeld de cultuursector. De grootste bezuinigingen in de sportsector zijn gerelateerd aan sportaccommodaties, waar ongeveer 85 procent van het sportbudget in om gaat. Gemeenten hebben behoefte aan inzicht in de accommodatiebehoefte van hun inwoners nu en in de toekomst. Ook zoeken zij zowel naar mogelijkheden om beter gebruik te maken van de accommodaties, als ook naar manieren om de kostendekkendheid van de accommodaties te verbeteren. Deze vraagstukken op gemeentelijk niveau moeten in het licht worden gezien van het huidig accommodatiebestand waarbij een groot aantal accommodaties, tijdens de bouw golf in de jaren '60 en '70 is gerealiseerd. Besluitvorming over het sluiten, renoveren en verplaatsen van voorzieningen, of over eventuele nieuwbouw ervan, brengt sport prominent op de bestuurlijke agenda. Voor een goede besluitvorming vraagt dit om een nadere verdieping op lokaal niveau.

Ook in de gemeente Leiden is er een behoefte aan informatie aangaande de accommodatiebehoefte en de manieren waarop in de huidige financiële situatie in deze behoefte voorzien kan worden. De Leidse Rekenkamercommissie heeft op basis van de politieke aandacht voor dit thema en op verzoek van diverse Raadsfracties besloten om een onderzoek te laten uitvoeren waarin inzicht wordt geboden in de ontwikkeling van de behoefte aan sportaccommodaties in Leiden voor de komende 20 jaar en waarin tevens handreikingen worden geboden aan de Raad voor sturing op het nieuwe sportbeleid in Leiden. In het onderzoek dient ook gekeken te worden naar de uitvoering van het vorige sportbeleid, zodat lering kan worden getrokken uit de ervaringen in de afgelopen beleidsperiode. Het onderzoek heeft tot doel de Raad te voorzien van informatie op basis waarvan ze een inhoudelijke discussie op hoofdlijnen kan voeren met het college en daarnaast kan komen tot een beter geformuleerde sportnota, beter uitvoerbare beleidsdoelstellingen, een betere regie op de uitvoering van het sportbeleid en betere monitoring van de uitkomsten van het sportbeleid.

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Dit onderzoek beoogt de Raad inzicht te verschaffen in de behoefte aan ruimte voor sport in Leiden voor de komende 20 jaar en de financiële consequenties hiervan. Ook beoogt het de Raad aandachtspunten mee te geven voor de uitvoering van de nieuwe sportnota. Om deze doelen te realiseren zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Uitvoering van het sportbeleid

1. In welke mate waren de te bereiken resultaten in de Nota Sportbeleid Leiden 2006-2010 voldoende operationeel geformuleerd?

2. Welke acties heeft B&W van Leiden ondernomen om sturing te geven aan en monitoring te verrichten op de realisatie van het geformuleerde sportbeleid in de periode 2006-2010?
3. In welke mate was de Leidse Raad in de gelegenheid te sturen op de uitvoering van het sportbeleid in Leiden in de periode 2006-2010?

Behoefteontwikkeling sportaccommodaties

4. Wat is de ontwikkeling van de behoefte aan sportaccommodaties in Leiden, tegen de achtergrond van maatschappelijke en demografische ontwikkelingen, voor de komende 20 jaar?
5. Wat betekent dit voor de kosten en de kostendekking van de huidige sportvoorzieningen in Leiden?

1.2 Leeswijzer

Deze rapportage bevat 6 hoofdstukken. In hoofdstuk 2 van het rapport wordt de gebruikte methoden van het onderzoek beschreven. Vervolgens beschrijft hoofdstuk 3 de evaluatie van de uitvoering van het sportbeleid 2006-2010 van de gemeente Leiden. Er wordt ingegaan op de sturing die de Raad en het college van burgemeester en wethouders (B&W) hebben gegeven aan de uitvoering en de monitoring van het sportbeleid. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 middels diverse berekeningen de behoefte aan sportvoorzieningen binnen de gemeente Leiden nu en in de toekomst, weergegeven. De behoefte is weergegeven voor binnen- en buitensportvoorzieningen en voor de zwembaden. De ruimtebehoefte is berekend voor de sporten voetbal, hockey, korfbal, honk- en softbal, tennis, rugby en atletiek. Naast de behoefteberekeningen wordt er in hoofdstuk 5 ingegaan op de kosten en de kostendekking van de sportvoorzieningen in Leiden. Het rapport sluit af met de conclusies van het onderzoek waarin antwoord op de geformuleerde onderzoeksvragen wordt gegeven.

2. Methode

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn verschillende methoden voor dataverzameling en -analyse gebruikt. Hieronder wordt per onderzoeksterrein (beleidsevaluatie, behoefteontwikkeling en kostenontwikkeling) beschreven welke methoden zijn gebruikt om antwoord te geven op de onderzoeksvragen.

2.1 Beleidsevaluatie

De beleidsevaluatie heeft ten doel om de eerste drie onderzoeksvragen te beantwoorden (zie paragraaf 1.1). In deze paragraaf wordt ingegaan op de methoden die gehanteerd zijn om deze onderzoeksvragen te beantwoorden.

In 2005 verscheen de kadernota Leids Sportbeleid, genaamd “Startschot”. Deze sportnota beschreef het sportbeleid voor de periode 2006-2010. Om te kunnen leren van de ervaringen gedurende de beleidsperiode 2006-2010 is er kritisch gekeken naar de uitvoering van dit afgelopen beleid. Door middel van analyse van documenten en gesprekken is er nagegaan welke knelpunten de sturing en de monitoring van het sportbeleid 2006-2010 gekend heeft. Hierbij zijn verschillende documenten meegenomen zoals ‘Startschot – kadernota sportbeleid 2006-2010’, stukken van het college van Burgemeester en Wethouders, raadsverslagen en verslagen van de raadscommissie belast met sport evenals de begrotingen en jaarrekeningen voor sport. Deze evaluatie is vooral gericht op de doelstellingen van het beleid en de voortgang hierin alsmede de wijze waarop effecten van beleid zichtbaar zijn of (kunnen) worden gemaakt. Ook is er aandacht voor de wijze waarop gestuurd wordt op sportbeleid alsmede of gelden die gereserveerd waren voor sport ook daarvoor zijn benut, of waarom niet.

Om een goed beeld te verkrijgen zijn er naast de documentanalyse drie interviews gehouden met ambtenaren sport, het Sportbedrijf Leiden (belast met een deel van de uitvoering van het sportbeleid) en de Leidse Sport Federatie (belangenbehartiger van de georganiseerde sport in Leiden).

2.2 Behoeftentwikkeling van sportvoorzieningen

Een analyse van de behoefteontwikkeling van sportvoorzieningen moet antwoord geven op de vierde onderzoeksvraag (zie paragraaf 1.1). Hierin gaat het om de ontwikkeling van de behoefte naar sportaccommodaties in Leiden voor de komende 20 jaar, gegeven maatschappelijke en demografische ontwikkelingen. Om hier inzicht in te verkrijgen wordt gebruik gemaakt van het ruimte-instrument van het Mulier Instituut voor de buitensport en binnensport, interviews en een analyse van maatschappelijke ontwikkelingen. Met behulp van verschillende methoden, die hieronder verder worden uitgewerkt, wordt uitgaande van de beschikbare gegevens de best mogelijke raming gegeven van de behoefteontwikkeling van sportvoorzieningen in Leiden.

De behoefte-ramingen voor sportaccommodaties richten zich op sporten en sportaccommodaties waaraan de gemeente op dit moment financieel bijdraagt. Andere wijzen van sportbeoefening, zoals in commerciële sportscholen, en de sporten, die geen aparte accommodaties vereisen (zoals hardlopen en wielrennen) zijn niet in deze ramingen betrokken

Het ruimte-instrument van het Mulier Instituut berekent op basis van huidige aanbod cijfers (aantal velden, atletiekbanen, sporthallen en zwembaden), huidige vraag cijfers (teamaantallen

verenigingen, ledenaantal vereniging of bevolkingsaantal) en bevolkingsontwikkeling en ledentalontwikkeling wat de huidige en toekomstige behoefte aan sportvelden, atletiekbanen, sporthallen en zwembaden is. Bij de analyses wordt naast de hiervoor genoemde gegevens gebruik gemaakt van planologische kengetallen en ISA/ NOC*NSF normen voor sportaccommodaties. Hierbij worden de volgende accommodatietypen onderscheiden: sportvelden, atletiekbanen, sporthallen, zwembaden en ijsbanen. De behoefte aan sportaccommodaties wordt weergegeven voor 2011 en geraamd voor 2021 en 2031.

Buitensport

De behoefte aan sportaccommodaties is apart berekend voor de sporten voetbal, hockey, korfbal, tennis, honkbal/softbal, rugby en atletiek. Er zijn verschillende methoden gebruikt afhankelijk van de beschikbare gegevens per sport. De berekeningen zijn gemaakt aan de hand van gegevens zoals teamaantallen, bevolkingsprognoses, planningsnormen en draagvlakcijfers. De toekomstverwachtingen voor 2021 en 2031 zijn berekend aan de hand van bevolkingsprognoses en, in het geval van hockey, ook het ledengroeipercentage van de KNHB. Voor dit laatste is gekozen omdat hockey een opvallend sterk groeiende sport is in de laatste jaren. Op deze manier is de stijgende populariteit van hockey meegenomen in de berekeningen. De overige sporten vertonen geen sterke groei of daling in het ledenaantal, zij groeien als het ware evenredig mee met de groei van de bevolking (zie ook figuur 4.1 in hoofdstuk 4). Voor de sporten voetbal, korfbal, tennis en honkbal/softbal zijn de berekeningen gedaan met behulp van de bevolkingsprognosemethode. Voor de sporten rugby en atletiek is er bij de verenigingen, het Sportbedrijf Leiden en de Atletiekunie informatie verzameld. De methode bevolkingsprognose gaat, afhankelijk van de sport, uit van team- of ledenaantallen van het seizoen 2010-2011. Deze aantallen zijn naar de toekomst geraamd op basis van de verwachte ontwikkeling van de bevolking tussen 2011 en 2031 in Leiden, waarbij afzonderlijk is gekeken naar verschillende leeftijdscategorieën (6-11, 12-17 en 18+). Aan de hand van de geraamde aantallen is vervolgens via bespelingsnormen en planningsnormen berekend hoeveel velden er nodig zijn in 2021 en 2031. Dit aantal is afgezet tegen het huidige aantal velden volgens opgave van de gemeente Leiden. Op die manier is er per sportvereniging het overschot of tekort aan velden vastgesteld.

Bij hockey is aanvullend op de bevolkingsprognosemethode uitgegaan van de van het ledengroeipercentage van de KNHB over de periode 2000-2011. De teamaantallen van de hockeyvereniging LHC Roomburg (de enige hockeyvereniging in Leiden) worden bij deze methode, naast de correctie voor de bevolkingsontwikkeling, opgehoogd met het landelijke groeipercentage van de KNHB. De gemiddelde groei per jaar volgens de afgelopen 11 jaar is 4,97 procent.

Binnensport

Om de behoefte aan binnenaccommodaties te bepalen is er gebruik gemaakt van draagvlakcijfers (het aantal inwoners per voorziening) op basis van huidige en verwachte inwoneraantallen. De gebruikte draagvlakcijfers zijn afkomstig van de Planologische kengetallen. Er zijn twee draagvlakcijfers berekend zodat er een bandbreedte ontstaat. De maximale variant gaat uit van één sporthal op 15.000 inwoners en de minimale variant van één sporthal op 20.000 inwoners. De berekende vraag naar sporthallen is afgezet tegen het aanbod. Na het vaststellen van de huidige ruimtebehoefte door middel van draagvlakcijfers is met bevolkingsprognosegegevens (6 jaar en ouder) tevens de toekomstige ruimtebehoefte berekend. Verder is informatie over bezettingsgraden, behoefte van sportverenigingen en huidige staat van

sporthallen verzameld bij betrokkenen zoals Sportbedrijf Leiden, de Leidse ambtelijke organisatie en Leidse Sport Federatie. Op basis hiervan is de bandbreedte waarbinnen de behoefte ligt aangescherpt. Tot slot is gebruik gemaakt van de uitkomsten van het rapport 'Kraan', een ambtelijk onderzoek dat medio 2010 is uitgevoerd om een meerjarig beeld te krijgen van de te verwachten onderhoudskosten van de huidige gemeentelijke sportaccommodaties.

Voor meer stedelijke of regionale voorzieningen, zoals zwembaden en een ijsbaan, is er gekeken in hoeverre de aanwezige voorzieningen zich verhouden tot het aantal inwoners. Er is niet gekeken in hoeverre de huidige configuratie aansluit bij de wensen van de burger.

Interviews

Om ook een beeld te krijgen van het aantal potentiële leden op wachtlijsten en van ledenstops is er gesproken met het de Leidse Sportfederatie, het Sportbedrijf Leiden en gemeenteambtenaren. Daarnaast is met deze partijen gesproken over de situatie in de binnensport en meer in het algemeen over het sportbeleid en toekomst verwachtingen voor sportaccommodaties in Leiden. Om de ruimtebehoefte van atletiek in Leiden goed te kunnen positioneren is een interview gehouden met een medewerker van de Atletiekunie.

Een lijst met namen van de geïnterviewde personen is te vinden in bijlage 1.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Voor dit onderzoek is de landelijke kennis over maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in accommodatiegebruik gebruikt voor een inleiding op de thematiek van toekomstig ruimtegebruik voor de sport en een betere duiding van de uitkomsten van de behoefteramingen voor Leiden. Hiervoor is gebruik gemaakt van de Rapportage Sport en het expertrapport van het Olympisch Plan. In deze documenten wordt een visie gegeven op de ontwikkeling van sport in relatie tot maatschappelijke, culturele en ruimtelijke ontwikkelingen en zijn toekomstgerichte studies weergegeven. Tevens is gebruik gemaakt van de meest recente en kwalitatief hoogwaardige gegevensbronnen over sportdeelname (Sportersmonitor 2010, verenigingsmonitor 2000-2010, OBiN¹, en AVO²) en de bijbehorende trendlijnen.

2.3 Kosten en kostendekkenheid van sportvoorzieningen

Naast het bepalen van de ontwikkeling van de behoefte aan sportaccommodaties is in dit onderzoek ook gekeken wat de behoefteraming betekent voor de kosten en de kostendekkenheid van de huidige sportvoorzieningen in Leiden. Een analyse van de kosten en kostendekkenheid van de sportvoorzieningen moet een antwoord geven op onderzoeksvraag 5 (zie paragraaf 1.1). Hiervoor is allereerst inzicht verkregen in de kostenstructuur en -opbouw voor de huidige gemeentelijke sportaccommodaties. Vervolgens is er gekeken naar de kosten en de kostendekkenheid van de sportvoorzieningen.

¹ Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN) 2006-2010

² Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1979-2007

Huidige kostenstructuur

De kosten voor de gemeentelijke sportinfrastructuur komen, zowel qua investering als qua exploitatie, op verschillende plekken in de gemeentelijke concernbegroting als ook die van de het Sportbedrijf Leiden terug, en mogelijk zelfs op begrotingen van sportverenigingen. Om de bestaande kostenstructuur en -opbouw helder inzichtelijk te maken als basis voor het verdere onderzoek is er een nadere analyse uitgevoerd op onder meer de concernbegroting van de gemeente Leiden en de begroting van het Sportbedrijf Leiden, op de beschikbare meerjarenonderhoudsprogramma's, meerjarenbegrotingen, de motie Van Sandick, het rapport Kraan en het gemeentelijk subsidiebeleid en tarievenstelsel. Om eventuele lacunes in de analyse te voorkomen zijn er gesprekken gevoerd met ambtenaren van de gemeente Leiden en de vertegenwoordigers van het Sportbedrijf Leiden en de Leidse Sport Federatie. Door de analyse en de aanvullende gesprekken is inzicht verkregen in:

- Investerings- en exploitatielast van de gemeentelijke sportinfrastructuur;
- de huidige tarieven voor zowel de binnensportaccommodaties, de buitensportaccommodaties en de zwembaden alsmede de gehanteerde tarievenssystematiek;
- de eventueel van toepassing zijnde bijzondere regelingen en/of juridische afspraken met gebruikers en accommodaties;
- de thans aanwezige sportvelden (aantal en soort), atletiekbanen, was- en kleedlokalen, sporthallen, sportzalen, gymnastieklokalen, zwembaden en ijsbaan;
- de verschillen in tarifiering binnen een sporttak sport alsmede tussen de diverse takken van sport en de bijbehorende accommodaties;
- de relatie tussen gehanteerde tarieven en verstrekte directe en indirecte subsidies;
- de kosten van de accommodaties in relatie tot de hoogte van de huidige tarieven;

Kosten van voorzieningen

Op basis van de huidige behoefte voor 2011 en de behoefteramingen voor 2021 en 2031 is er een gespecificeerd overzicht opgesteld van de kosten voor de realisatie en exploitatie (beheer en onderhoud) van de benodigde sportvelden, atletiekbanen, sporthallen en zwembaden. Hierbij is allereerst gekeken naar de thans aanwezige sportvoorzieningen om de benodigde bijstelling voor 2021 en 2031 te kunnen kapitaliseren. De financiële consequenties van de behoefteraming zijn zowel vanuit investeringstechnisch als exploitatietechnisch oogpunt in beeld gebracht.

Kostendekkendheid

Op basis van de huidige kostenstructuur is het gemeentelijke aandeel in de kosten voor de verwachte behoefte aan sportvoorzieningen voor 2021 en 2031 inzichtelijk gemaakt. Hiertoe is voor de verschillende *soorten* sportvoorzieningen een overzicht opgesteld van de thans gebruikelijke opbouw van kosten (o.a. kapitaallasten en lasten vanuit beheer en onderhoud) en baten (o.a. inkomsten van verenigingen, onderwijs en overige gebruikers) en directe en indirecte subsidies. Dit overzicht is vervolgens gerelateerd aan de feitelijke kosten voor de benodigde bijstellingen om te voldoen aan de geraamde behoefte aan sportaccommodaties. Tot slot is het aandeel van de gemeentelijke bijdrage in de kosten voor sportvoorzieningen vastgesteld.

3. Evaluatie van het beleidsproces

De kadernota Leids Sportbeleid, genaamd ‘Startschot’, is in 2005 verschenen met als doel een basis te leggen voor inhoudelijke prioriteitenstelling in het sportbeleid. In de nota wordt ingegaan op de besluiten betreffende noodzakelijke en gewenste investeringen in onderhoud van bestaande sportaccommodaties en op de besluiten betreffende gewenste uitbreidingen van het sportvoorzieningenaanbod.

Om te bepalen of het gevoerde beleid heeft opgeleverd wat het voor ogen had, wordt beleid steeds vaker geëvalueerd. Ook de gemeente Leiden heeft zelf haar sportbeleid geëvalueerd. Dit hoofdstuk geeft de belangrijkste conclusies van deze gemeentelijke evaluatie van het sportbeleid weer. Daarnaast wordt beschreven in hoeverre de doelstellingen in het sportbeleid voldoende zijn geoperationaliseerd en of er een afdoende monitoring is geweest. Verder wordt beschreven in welke mate er gestuurd is op het beleid door B&W en de raad. Voor de evaluatie is gebruik gemaakt van informatie uit de sportnota ‘Startschot’, het uitvoeringsplan behorend bij de sportnota, jaarverslagen en raadsverslagen. Tevens zijn interviews gehouden met twee gemeenteambtenaren, het Sportbedrijf en de Leidse Sport Federatie.

3.1 Operationalisatie kadernota ‘Startschot’

Centrale doelstelling

In de kadernota ‘Startschot’ is een centrale doelstelling voor het sportbeleid geformuleerd. Deze luidt als volgt:

‘Het stimuleren van en adequate voorwaarden bieden voor een zo groot mogelijke sportdeelname in Leiden. Dit geldt specifiek voor de doelgroepen jeugd, ouderen en gehandicapten.’

De centrale doelstelling beoogt een zo groot mogelijke sportdeelname waarbij aangenomen werd dat stimuleren en faciliteren twee essentiële componenten waren om dit te realiseren, zeker waar het de doelgroepen jeugd, ouderen en gehandicapten betrof. Een probleemanalyse voorafgaand aan de formulering van deze doelstelling waaruit bleek dat het aan activiteiten en voorwaarden voor sport (voor deze doelgroepen) ontbrak, mist echter. Wel was bekend dat de sportdeelname in Leiden lager was dan het landelijk gemiddelde.

Het ontbreken van een probleemanalyse roept de vraag op op basis waarvan deze centrale doelstelling tot stand is gekomen en wat de legitimatie is voor de investeringen in sport om deze doelstelling te realiseren, evenals wat het beoogde financiële en maatschappelijke rendement is. Daarbij dient overigens opgemerkt te worden dat ‘een zo groot mogelijke sportdeelname’ een rekbaar begrip is. Impliciet kan de doelstelling verwijzen naar het stimuleren van sportdeelname binnen de ruimtelijke en financiële mogelijkheden van de gemeente Leiden.

Uitwerking subdoelstellingen

In de nota wordt niet benoemd hoe sport resulteert in maatschappelijke effecten. Sport kan positieve maatschappelijke effecten met zich mee brengen, maar even zo makkelijk negatieve effecten. Zo kan sport bijdragen aan gezondheid, maar evenzo kan sportgedrag resulteren in sportblessures. Sport kan een bijdrage leveren aan integratie, maar sport kan ook uitsluiten. Sportdeelname heeft dus niet per definitie altijd een positief maatschappelijk effect. Natuurlijk is het juist dat sport in potentie veel maatschappelijke waarde heeft. Het is ook bewezen dat sport een bijdrage kan leveren aan doelstellingen van andere beleidssectoren. Maar voor een

optimaal maatschappelijk effect van sport is sturing en goede samenwerking met andere beleidsterreinen binnen de gemeente een essentiële voorwaarde. Over die sturing op de maatschappelijke waarde van sport wordt niet ingegaan in de sportnota. De samenwerking tussen gemeentelijke beleidsterreinen en de partners in de stad op het gebied van sport, onderwijs, jeugd, welzijn, gezondheid en speelruimte worden globaal aangehaald in het kader van stimulering van de breedtesport.

Wel waren meer concrete gekwantificeerde en in tijd gebonden doelstellingen geformuleerd voor sportdeelname en tevredenheid over voorzieningen. In de sportnota werden vier effectindicatoren en één prestatie-indicator gepresenteerd als de operationalisatie van de centrale doelstelling, te weten:

1. Het percentage van de jongeren (12-17 jaar) dat minstens eens per week sport is in 2008 79% (was 77% bij de Jeugdmonitor 2004)
2. Het percentage van de Leidse bevolking dat minstens eens per week sport is in 2010 60% (was 57% bij de Leefbaarheidsmonitor 2004)
3. Het percentage van de 55-plussers dat minstens 5 dagen per week, minstens een half uur per dag intensief beweegt is in 2009 50% (was 48% bij de Ouderenpeiling Stadsenquête 2003)
4. De beoordeling van de kwaliteit van sportvoorzieningen is in 2010 wat betreft hoeveelheid een 7.4 en voor de kwaliteit van de gebouwen een 7.2 (was respectievelijk 7.3 en 7.0 in de Stadsenquête 2005)
5. Het aantal gesubsidieerde sportevenementen is in 2010 15 (was in 2004 15).

Aansluiting indicatoren op centrale doelstelling

Normaliter vormen de geoperationaliseerde indicatoren een verdieping van de centrale doelstelling. In de kadernota van de gemeente Leiden is die aansluiting van de effect- en prestatie-indicatoren op de centrale doelstelling ten dele aanwezig. De effect- en prestatie-indicatoren verwijzen weliswaar naar het centrale doel, een grotere sportdeelname (indicator 1 en 2) en het bieden van adequate voorwaarden om te kunnen sporten (indicator 4). Daarnaast is aandacht voor de benoemde doelgroepen jeugd (indicator 1) en ouderen (indicator 3). De doelgroep gehandicapten komt niet terug in de geoperationaliseerde indicatoren.

Ondanks de aansluiting van de eerste vier indicatoren op de centrale doelstelling bevat elke indicator één of meer componenten die vragen oproepen over de achtergronden van de gekozen formulering. Bij de eerste indicator valt op dat er in de nota niet gekozen is om ook 6- tot 12-jarigen onderdeel te laten zijn. De aandacht van de gemeente lijkt hiermee niet uit te gaan naar de alle jeugdigen maar alleen naar de jongeren tussen de 12 en 17 jaar. Daarnaast wordt hier gekozen voor een sportdeelname van minstens eens per week, waar landelijk de norm van minstens 12 keer per jaar gangbaar is bij het vaststellen van sportdeelname doelstellingen. Al kan bij het laatste terecht worden beargumenteerd dat om de maatschappelijke effecten van sport te kunnen realiseren minstens een wekelijkse sportdeelname prevaleert boven een sportdeelname van minstens 12 keer per jaar. Die discussie wordt op landelijk niveau immers ook gevoerd, met als resultaat het lanceren van een idee voor een tweede norm van 40 weken per jaar in de meest recente Rapportage Sport (Tiessen-Raaphorst, 2010).

Ook in de tweede indicator wordt ingezet op een wekelijkse sportdeelname. Een opmerking die hierbij te plaatsen valt is dat de Leidse bevolking in deze indicator geen leeftjdsafbakening

kent, terwijl aan te nemen is dat de Leefbaarheidsmonitor wel degelijk een leeftijdsgrens (boven- en ondergrens) hanteert in haar steekproeftrekking.

De derde indicator verwijst expliciet naar bewegen. Dit is in relatie tot beoogde gezondheidswinst goed te verantwoorden, ondanks het feit dat in de centrale doelstelling alleen wordt gesproken over sportdeelname. Het valt op dat gemeente Leiden in deze indicator een norm hanteert op basis van intensief bewegen. De hier vermoedelijk bedoelde Nederlandse Norm Gezond Bewegen gaat echter uit van $\geq$ ten minste 5 dagen per week 20 minuten of meer matig intensief bewegen. Een norm die gebaseerd is op intensief bewegen, de zogenaamde fitnorm, gaat uit van ten minste 3 keer per week minstens 20 minuten intensief bewegen. Een specifieke sportdeelnamedoelstelling voor ouderen ontbreekt met deze keuze voor een beweegdoelstelling.

De vierde indicator gaat over de kwaliteit en de kwantiteit (hoeveelheid) van sportvoorzieningen. Echter, in de kadernota wordt alleen gesproken over de kwaliteit van de gebouwen. Een oordeel over de sportvelden is niet opgenomen in de indicator, en tevens ontbreekt een oordeel over mogelijkheden tot sporten in de openbare ruimte, waar tegenwoordig toch een groot deel van de sportdeelname plaatsvindt. Ter illustratie, een kwart van de Nederlanders maakt gebruik van de weg voor sportbeoefening en hiermee is de weg de meest genoemde ruimte voor sportbeoefening (Hoekman e.a., 2011).

Indicator vijf betreft het aantal gesubsidieerde sportevenementen. Aan deze indicator ligt vermoedelijk de veronderstelde relatie tussen sportevenementen en sportstimulering ten grondslag. Maar niet alle sportevenementen dienen sportstimulering. Meest ideaal is echter om de indicator te koppelen aan outcome indicatoren van sportstimuleringsactiviteiten en niet het middel (de activiteit zelf) een doel op zich te laten zijn.

Dit alles in overweging nemend, wekken de indicatoren, behoudens de vijfde indicator, de indruk grotendeels te zijn afgestemd op bestaande monitor-systematieken om op basis van deze aanwezige monitoring in een later stadium te kunnen worden geëvalueerd. De opzet en vraagstellingen van de Jeugdmonitor, Leeftijdsmonitor, Ouderenpeiling en Stadsenquête sluiten weliswaar goed aan bij de geformuleerde indicatoren, maar juist deze koppeling beperkt de aansluiting met de centrale doelstelling van de sportnota.

Uitvoeringsplan

Om de centrale doelstelling te realiseren was door de gemeente Leiden een uitvoeringsprogramma geformuleerd, waarbij onderscheid werd gemaakt in vier beleidslijnen voor de clustering van de activiteiten.

1. Het bieden van kwalitatief en kwantitatief voldoende en betaalbare sportvoorzieningen
2. Het ondersteunen en faciliteren van sportverenigingen
3. Het bevorderen van sportstimuleringsactiviteiten
4. Het stimuleren van samenwerking tussen sport en andere sectoren

Het uitvoeringsprogramma telde 45 punten. De verschillende activiteiten staan per beleidslijn beschreven in bijlage 3. In de paragraaf 3.2 'Uitvoering van het sportbeleid', hieronder, wordt ingegaan op de realisatie van deze activiteiten die benoemd zijn in het uitvoeringsprogramma.

Het is opvallend dat de vier beleidslijnen goed aansluiten bij de centrale doelstelling maar een andere insteek hebben dan de vijf effect- en prestatie-indicatoren. In de indicatoren was bijvoorbeeld geen aandacht voor sportverenigingen en voor samenwerking tussen sport en

andere sectoren evenmin als voor het specifieke aspect van de betaalbaarheid van sportvoorzieningen.

Verder inzoomend op het uitvoeringsprogramma kan worden geconcludeerd dat het een goede uitwerking en concretisering vormt van de vier beleidslijnen. Er was in het uitvoeringsprogramma echter onvoldoende rekening ~~is~~ gehouden met de ruimtelijke en financiële beperkingen die de gemeente Leiden kent op het terrein van sport. Het uitbreiden van de hockeyvelden was niet realistisch omdat de fysieke mogelijkheid³ om dit te doen ontbrak, terwijl het voor andere uitvoeringsactiviteiten zo was dat deze onmogelijk gerealiseerd konden worden binnen het beschikbare sportbudget of binnen de gegeven tijdspanne van de beleidsperiode. Het uitvoeringsplan was hiermee te ambitieus en bij aanvang had al kunnen worden voorzien dat niet alle punten uit dit uitvoeringsplan in de beleidsperiode tot uitvoer zouden kunnen worden gebracht.

Tot slot blijkt uit de interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden dat het uitvoeringsprogramma enigszins onevenwichtig samengesteld was wat betreft complexiteit, schaalgrootte en kosten. Dat wil zeggen dat sommige actiepunten eenvoudiger konden worden gerealiseerd dan andere. Een voorbeeld van een complex en grootschalig actiepunt is het onderhoud van sportaccommodaties. Hiertegenover staan ook simpelere, kleinschaligere actiepunten zoals de verhoging van het budget voor jeugdledensubsidies.

3.2 Uitvoering van het sportbeleid

Voor de uitvoering van de sportnota 2006-2010 was bij de gemeente één formatieplek ingezet ter grootte van 0,9 FTE gestationeerd bij Realisatie Team Stadsleven. Verder was vanuit de afdeling concernstaf 0,44 FTE werkzaam voor sport. Daarnaast waren diverse andere afdelingen betrokken bij de uitvoering van de sportnota, zoals Project Management Bureau (Nieuwbouw accommodaties), Gezondheid (Sport voor gehandicapten), Onderwijs (Combinatiefuncties en naschoolse activiteiten), Welzijn (BOS-projecten) en Financiën (Investeringsprogramma). De uitvoering van het sportbeleid was voornamelijk ondergebracht bij het intern verzelfstandigd Sportbedrijf.

De formatie op sport (1,34 FTE) is in de afgelopen beleidsperiode onder andere belast geweest met het afwikkelen van praktische zaken (o.a. langdurige huurcontracten), het voorbereiden van politieke besluitvorming (bijvoorbeeld bij nieuwbouw sportaccommodaties), de wijziging van de financieringssystematiek voor investeringsprogramma toepasbaar op sportvoorzieningen, en met het zoeken van samenwerking met andere ambtelijke afdelingen om problemen op te lossen (o.a. onderwijs). Daarnaast is de formatie benut voor het reageren op de ingediende moties ten aanzien van sport. Dit betreffen elf door de Raad aanvaarde moties bij het vaststellen van de sportnota en een aantal moties tijdens de uitvoering van de sportnota (zie paragraaf 3.4 en tabel 3.5 voor een overzicht van de moties).

³ Uiteindelijk bleek het niet mogelijk de hockeyvelden aan te leggen in verband met een archeologisch park. Er was geen alternatieve locatie beschikbaar.

Leidend in de activiteiten van de afgelopen beleidsperiode was het hiervoor beschreven uitvoeringsprogramma dat weliswaar gekoppeld was aan de sportnota, maar redelijk los stond van de vijf geoperationaliseerde indicatoren. Omdat in de uitvoering van het sportbeleid de vijf operationele indicatoren niet leidend zijn, grijpen we verderop in dit hoofdstuk, in paragraaf 3.3.2, pas terug op de geoperationaliseerde indicatoren en kijken dan in hoeverre deze gerealiseerd zijn.

Sportbedrijf

Het Sportbedrijf is voor een groot deel verantwoordelijk voor de uitvoering van de sportnota, omdat veel zaken betrekking hebben op accommodaties. Het Sportbedrijf is onderdeel van de gemeente Leiden (intern verzelfstandigd) en verantwoordelijk voor het beheren en exploiteren van de gemeentelijke sportaccommodaties, voor sportstimulering, voor ondersteuning van sportverenigingen en voor het beheren en exploiteren van niet-sport gerelateerde accommodaties. Het Sportbedrijf beschikt over 65 FTE om uitvoering te geven aan het sportbeleid. Het is te verwachten dat het overgrote deel van het uitvoeringsprogramma uitgevoerd moet worden door het Sportbedrijf. Het ontbreekt echter aan een uitvoeringsovereenkomst voor het Sportbedrijf naar aanleiding van de nieuwe sportnota 'Startschot'. Het Sportbedrijf heeft ieder jaar een managementcontract. Hiermee is sturing op de resultaatafspraken die gemaakt zijn met het Sportbedrijf minder goed mogelijk.

Financiën

Jaarlijks werd er voor de uitvoering van het sportbeleid een bepaald budget in de gemeentelijke begroting opgenomen voor sport. Onderstaande tabel geeft de sportbegroting per jaar weer voor de jaren 2006-2009 zoals in de sportnota is beschreven. Het gaat hier dus om een meerjarenperspectief.

Tabel 3.1 Sportbegroting 2006-2009

	2006 - 2009 per jaar*
Rode sportparken	176.000
Groene sportparken	1.004.000
Sporthallen en sportzalen	1.022.000
Zwembaden	2.052.000
Sportondersteuning	44.000
SUBTOTAAL	4.298.000
Sportstimulering	277.000
TOTAAL	4.575.000

* Bedragen zijn in euro en exclusief overhead

Bron: Kadernota 'Startschot'

In de sportnota stond ook een aantal voorstellen die niet uit bestaande budgetten kon worden gedekt. Dit leidt volgens de sportnota tot een jaarlijkse last van 177.000 euro uitgaande van een afschrijvingstermijn van 15 jaar ($1.896.000/15=177.000$), waarbij rentelasten buiten

beschouwing zijn gelaten of een rentepercentage van nul procent is gehanteerd. Het gaat dan om een aantal grote investeringen. In onderstaande tabel staan de investeringen genoemd.

Tabel 3.2 Extra investeringen benoemd in kadernota 'Startschot' sportbeleid 2006-2010

Aanpassingen Morskwartier II (voetbal VV Leiden en FC Rijnland)	600.000
Aanleg 2 hockeyvelden en accommodatie in Roomburg (hockeyclub LHC Roomburg)	1.200.000
Aanleg 2 tennisbanen in Roomburg (tennisclub TC Roomburg)	75.000
Aanleg 1 jeugd baan bij de vereniging Leidse Hout (Tennisclub Leidse Hout)	21.000
TOTAAL	1.896.000

* Bedragen zijn in euro

Bron: Kadernota 'Startschot'

De middelen voor de tennisbanen zijn doorgeschoven naar 2011. De middelen voor de hockeyvelden zijn doorgeschoven naar 2015. De toplaag van de hockeyvelden van Roomburg is in 2006 vervangen. De jeugdtennisbaan bij de tennisvereniging en de aanpassingen van het Morskwartier II zijn in 2008 en 2009 gerealiseerd. Tijdens de looptijd van de nota zijn er ook verschillende andere middelen voor investeringen in de sport beschikbaar gekomen. In 2008 is er begonnen aan de bouw van een nieuwe tafeltennishaal. In 2010 is er op de sportvelden aan de Montgomerystraat kunstgras aangelegd en is er een tijdelijke uitbreiding van de Vijfmeihal gerealiseerd.

Naast de extra investeringen bleken structurele uitbreidingen van het budget noodzakelijk, te weten de ophoging voor grootschalig onderhoud en het budget voor faciliteren recreatief medegebruik. In onderstaande tabel zijn de uitbreidingen genoemd.

Tabel 3.3 Uitbreidingen benoemd in kadernota 'Startschot' sportbeleid 2006-2010

Ophoging budget grootschalig onderhoud	610.000
Budget faciliteren recreatief medegebruik	20.000
TOTAAL	630.000

* Bedragen zijn in euro

Bron: Kadernota 'Startschot'

In de kadernota stond beschreven dat het beschikbare budget voor sport structureel zou moeten worden uitgebreid met 807.000 euro per jaar, te weten 177.000 euro aan kapitaallasten voor de extra investeringen en 630.000 aan structurele uitbreidingen. Dit bedrag was echter niet beschikbaar. De dekking van investeringen in de sport werd voor een belangrijk deel gezocht in herontwikkeling van sportgebieden, maar de mogelijkheden hiertoe bleken beperkt.

Vanaf 2008 zijn wel noodzakelijke investeringen vanaf 100.000 euro aangemeld voor het Meerjareninvesteringsplan (MIP). Bij de programmabegroting 2007 is het budget van het

Sportbedrijf structureel uitgebreid met 420.000 euro (onderhoud (400.000) en recreatief medegebruik (20.000)). De uitbreiding voor de accommodaties zoals tennisbanen (geld is gereserveerd – ruimtegebrek), hockeyvelden (geld is gereserveerd – ruimtegebrek), Morskwatier II (reeds gerealiseerd) zijn aangemeld en gehonoreerd voor het Meerjareninvesteringsplan (MIP).

Op basis van het Rapport Kraan is gebleken dat de berekeningen in de sportnota voor onderhoud van sportaccommodaties niet volledig is. Uitgaande van een redelijk tot goed onderhoudsniveau wordt in Rapport Kraan geconcludeerd dat meer geld nodig is om het gewenste onderhoudsniveau te bereiken dan nu is gereserveerd. De lagere onderhoudskosten kunnen op termijn consequenties hebben voor de kwaliteit van de sportaccommodaties en daarmee voor het realiseren van de indicator betreffende het oordeel van de burgers over de kwaliteit van de sportaccommodaties. Het Rapport Kraan is in opdracht van het Sportbedrijf vervaardigd en bekend bij de ambtelijke organisatie, maar niet geaccordeerd door het college en niet beschikbaar gesteld aan de Raad.

Bij het vaststellen van de nota waren niet tegelijkertijd de voor de uitvoering van de actiepunten vereiste financiële middelen gereserveerd. Hierdoor kon de uitvoering van bepaalde actiepunten geen doorgang vinden en bleken de ambities in de sportnota groter dan de financiële middelen toelieten.

Gegevens met betrekking tot realisatie zijn opgenomen in bijlage 2.

Geconcludeerd kan worden dat voor groot onderhoud van sportaccommodaties meer financiële middelen nodig zijn dan waar rekening mee was gehouden in de sportnota. Tevens bleek dat de middelen die nodig zijn voor het uitvoeren van het uitvoeringsplan uit de nota niet vooraf gereserveerd en goedgekeurd waren. Dit heeft ertoe geleid dat bepaalde actiepunten uit de nota niet zijn uitgevoerd.

3.3 Evaluatie / doelrealisatie

De gemeente Leiden heeft in 2008 en 2009 respectievelijk een tussen- en een eindevaluatie van het eigen sportbeleid 2006-2010 uitgevoerd (Gemeente Leiden, 2008, 2009). Hieronder worden de belangrijkste conclusies uit deze evaluaties genoemd. Opvallend is wel dat hiermee vooral het uitvoeringsplan als uitgangspunt wordt genomen.

Beleidsvaluatie gemeente Leiden

De kadernota 'Startschot' had een uitvoeringsprogramma bestaande uit 45 punten. Uit de eindevaluatie van het sportbeleid, die de gemeente Leiden in december 2009 heeft uitgevoerd, bleek dat bij 43 actiepunten de uitvoering was gestart. Met twee actiepunten was nog geen start gemaakt. Van de 43 actiepunten die gestart waren, waren er 18 die een continu proces vormden waarvan nog onduidelijk is wanneer deze actiepunten ten einde komen. Van de 25 andere punten die waren gestart zijn er 14 afgerond en 6 gestopt.

Van een aantal activiteiten was bekend waarom is besloten tot het stopzetten ervan. Voor bijvoorbeeld de jaarkalender geldt dat deze niet te realiseren bleek, omdat veel aanbod kort van te voren gepland wordt. Ook het actiepunt om aan te sluiten bij onderzoek naar een transparant en beter onderbouwd tariefstelsel is gestopt. Dat gebeurde omdat het college besloot dat er geen nieuw tariefstelsel komt. Wel werd besloten een flankerend beleid te voeren op een

aantal knelpunten. Tot slot is niet aangesloten bij het JeugdSportFonds als gevolg van wijzigingen in het minimabeleid.

In bijlage 4 is een meest recent overzicht opgenomen van de stand van zaken van het uitvoeringsprogramma van de sportnota. Er moet hierbij wel opgemerkt worden dat er ook een aantal activiteiten is gerealiseerd dat niet in de sportnota stond. Deze activiteiten zijn niet in het overzicht in bijlage 4 opgenomen. Het gaat bijvoorbeeld om de uitbreiding van de Vijf Meihal en aanpassingen aan sportvelden aan de Montgomerystraat. Het overzicht is dus geen compleet overzicht van wat er op het gebied van de sport de afgelopen jaren is gebeurd, maar een overzicht van welke activiteiten er naar aanleiding van de aangenomen sportnota zijn uitgevoerd.

Als er gekeken wordt naar welke activiteiten uit het uitvoeringsprogramma van de sportnota zijn gerealiseerd blijkt dat de meeste problemen liggen binnen de pijler van het sportaccommodatiebeleid. Binnen de andere pijlers (sportverenigingen; sportstimuleringsactiviteiten; samenwerking sport en andere sectoren) zijn veel activiteiten gerealiseerd. Het grote probleem bij de sportvoorzieningen is ruimtegebrek. Mede als gevolg van de geconstateerde moeilijkheden met betrekking tot sportaccommodaties wordt er nu gewerkt aan het opstellen van een sportaccommodatieplan.

Hieronder is een kort overzicht gegeven van de belangrijkste conclusies uit de eindevaluatie van het sportbeleid van de gemeente Leiden (Gemeente Leiden, 2009). Deze beleidsevaluatie was vormgegeven aan de hand van de vier beleidslijnen die in het uitvoeringsplan centraal stonden en niet aan de hand van de vijf geoperationaliseerde indicatoren uit de kadernota.

- 1) Het bieden van kwalitatief en kwantitatief voldoende en betaalbare sportvoorzieningen
  - Er is extra geld beschikbaar gekomen voor het uitvoeren van achterstallig onderhoud van de sportvoorzieningen. Het budget voor grootschalig onderhoud is op niveau gebracht. Het budget voor jeugdsportsubsidies is verhoogd.
  - De beoordeling van sportvoorzieningen door de Leidse burger wat betreft kwaliteit van gebouwen is gestegen van 7.0 in 2004 naar 7.1 in 2009 (doelstelling was 7.2 in 2009).
  - Er is een eerste stap gezet naar een integraal sportaccommodatieplan waarin alle noodzakelijke en gewenste investeringen in de sport voor de korte en lange termijn in beeld zijn gebracht. Werden deze investeringen voorheen vooral ad hoc geregeld, met ingang van 2007 worden deze investeringen aangemeld voor het investeringsplan in de meerjarenbegroting.
  - Er zijn verschillende herinrichtingsplannen voor sportterreinen geweest, die deels zijn gerealiseerd, namelijk:
    - herinrichting sportvelden Boshuizerkade
    - herinrichting sportterrein Montgomerystraat
  - Omdat Leiden kampt met ruimteproblemen is het niet gelukt om tot de voorgenomen uitbreiding van tennis- en hockeyvelden te komen.
  - De beoordeling door de Leidse burger wat betreft hoeveelheid sportvoorzieningen is gedaald van 7.3 in 2004 tot 7.2 in 2009 (doelstelling was 7.4 in 2009).

2) Het ondersteunen en faciliteren van sportverenigingen

- Er is een convenant getekend met de KNVB voor de ondersteuning van de Leidse voetbalverenigingen. Sportservice Zuid-Holland is een traject gestart met een aantal sportverenigingen om jongeren te stimuleren vrijwilligerswerk te doen.

Sportverenigingen kunnen voortaan met financiële ondersteuning van de gemeente meerjarige huurcontracten afsluiten voor de ondergrond van het clubgebouw op voorwaarde dat het Waarborgfonds Sport meedoet.

- In het kader van 'Regie op maat' zijn de eerste stappen genomen naar een meer marktgericht sportbedrijf.

- Er is mede op advies van de Leidse Sportfederatie geen nieuw tariefstelsel ontwikkeld omdat de knelpunten in het huidige systeem niet dermate groot zijn dat zij een ingrijpende wijziging van het systeem rechtvaardigen, en omdat het ook budgettair neutraal niet haalbaar is.

3) Het bevorderen van sportstimuleringsactiviteiten

- Er is voor het eerst in Leiden beleid geformuleerd op het gebied van Topsport en er is een bescheiden budget beschikbaar gesteld.

- Er is besloten tot invoering van de combinatiefuncties onderwijs, sport en cultuur voor de periode mei 2010 – april 2014.

4) Het stimuleren van samenwerking tussen sport en andere sectoren

- Er vindt regelmatig overleg plaats met de Leidse Sport Federatie over relevante beleidsontwikkelingen. Het College heeft het voornemen uitgesproken de Leidse Sport Federatie onder bepaalde voorwaarden te erkennen als adviesorgaan voor de sport.

- De sport is actief betrokken bij ruimtelijke ontwikkelingen die in de stad plaatsvinden zoals Huis van de Sport en Sportstad.

Naast de evaluevaluatie door de gemeente van haar brede beleid is er door de gemeente Leiden ook een evaluatie van haar topsportbeleid 2006-2008 uitgevoerd. Voor deze evaluatie waren topsportverenigingen benaderd en was er een expertmeeting over de toekomst van de topsport in Leiden georganiseerd. Op basis van de resultaten is besloten de (subsidie)relatie met het Regio Steunpunt Talen en Topsport niet te verlengen. Het bleek dat het Regio Steunpunt te veel gericht was op individuele sporters en niet op verenigingsondersteuning. Voor de jaren 2008-2010 is er een topsportcoördinator aangesteld die zich bezig houdt met de uitvoering van het topsportbeleid. De evaluevaluatie van het topsportbeleid 2008-2010 volgt nog.

Beschouwing

Op basis van de bestaande evaluaties kan vastgesteld worden dat de evaluatie op het sportbeleid zich voornamelijk gericht heeft op de evaluatie van de actiepunten uit het uitvoeringsplan. Er heeft geen evaluatie plaatsgevonden op de gestelde indicatoren. Tevens is de evaluatie van het sportbeleid meer een beschrijving van wat is gedaan en niet is gedaan dan een kritische beschouwing op de uitvoering van het sportbeleid en het benoemen van verbeterpunten voor de

volgende beleidsperiode. Opvallend is dat het topsportbeleid, dat met 70.000 euro een erg klein budget heeft, afzonderlijk is geëvalueerd.

Realisatie effect- en prestatie-indicatoren

In tabel 3.4 is, op basis van gegevens uit verschillende jaarverslagen, een overzicht opgenomen in hoeverre de gestelde effect- en prestatie-indicatoren zijn gerealiseerd op basis van de beschikbare monitorgegevens uit Leiden. Het betreft het bevorderen van een optimale deelname, het bevorderen van recreatieve mogelijkheden voor Leidse burgers en voldoende kwalitatieve en kwantitatieve ondersteuning van sportverenigingen. Opvallend is dat hierbij de uitvoeringsagenda leidend is en niet de vijf geoperationaliseerde indicatoren.

Tabel 3.4 Realisatie effect en prestatie-indicatoren

Bevorderen van optimale sportdeelname (effect)							
	2006	2007	2008	2009	2010	Streefwaarde	Monitor
% jongeren (12-17 jaar) dat minstens 1x per week sport	-	-	-	-	-	79	Jeugdmonitor
% van de Leidse bevolking dat minstens 12x per jaar sport	-	64	-*	64	-*	65	Leefb monitor * onderzoek wordt om het jaar gehouden
% ouderen (55+) dat minstens vijf dagen per week minstens een half uur per dag intensief beweegt	54	-	-	-	-	50	Ouderenpeiling
Beoordeling sportvoorzieningen wat betreft hoeveelheid	7,3	-	7,4	7,2	7,1	7,4	Stadsenquête (elke 2 jaar)
Beoordeling sportvoorzieningen wat betreft kwaliteit gebouwen	6,9	-	7,1	7,1	6,9	7,2	Stadsenquête (elke 2 jaar)
Bevorderen van optimale sportdeelname (prestatie)							
	2006	2007	2008	2009	2010	Streefwaarde	Monitor
Aantal beschikbare sportvelden en banen	84	84	84	84	81	81	Gemeente/ Sportbedrijf
Aantal gesubsidieerde jeugdsportverenigingen	21	21	26	26	25	25	Gemeente
Aantal gesubsidieerde jeugdsportactiviteiten	43	59	72	70	77	70	Gemeente
Aantal gesubsidieerde sportevenementen	-	20	20	32	27	22	Gemeente
Aantal waarderingssubsidies jeugdsport	-	45	46	45	48	50	Gemeente

Bevorderen van recreatieve mogelijkheden van Leidse burgers (effect)							
	2006	2007	2008	2009	2010	Streefwaarde	Monitor
Waardering van de Leidse burgers voor de recreatieve mogelijkheden	6,8	6,8	6,8	6,8	6,7	6,8	Stadsenquête + leefb monitor / veiligheidmonitor
Voldoende kwalitatieve en kwantitatieve ondersteuning sportverenigingen (prestatie)							
	2006	2007	2008	2009	2010	Streefwaarde	Monitor
Aantal kennismakingscursussen schoolondersteuning	-	72	61	61	70	75	Sportbedrijf
Kennismakingscursussen schoolsport	-	60	63	71	60	60	Sportbedrijf
Aantal scholing bestuurskader	-	1	1	1	2	2	Sportbedrijf
Total cursussen en scholing sportondersteuning	-	133	111	133	147	140	Sportbedrijf

Hieronder volgen de belangrijkste conclusies op basis van dit overzicht, waarbij de vier beleidslijnen – (1) bieden van kwalitatief en kwantitatief voldoende en betaalbare sportvoorzieningen, (2) ondersteunen en faciliteren van sportverenigingen, (3) bevorderen van sportstimuleringsactiviteiten en (4) stimuleren van samenwerking tussen sport en andere sectoren – grotendeels leidend zijn. In de jaarverslagen zijn echter andere bewoordingen gekozen en drie van de vier beleidslijnen komen als doel aan bod. Dit maakt het geheel verwarrend en het blijft onduidelijk of alle indicatoren uit het sportbeleid gehaald zijn. Ter illustratie, de kadernota benoemt vijf geoperationaliseerde indicatoren, maar werkt verder met vier beleidslijnen en een uitvoeringsprogramma dat per beleidslijn is uitgewerkt en evalueert tenslotte op drie doelen die anders geformuleerd zijn dan de beleidslijnen en eerder geoperationaliseerde indicatoren. Hieronder beschrijven we de doelrealisatie op basis van de beschikbare gegevens uit de jaarverslagen en de daarin gehanteerde doelstellingen.

Bevorderen van een optimale sportdeelname

Ten aanzien van sportdeelname ontbreekt het aan cijfers over de sportdeelname van jongeren (12-17 jaar) uit de Jeugdmonitor. Deze gegevens zijn niet in jaarverslagen of andere aan de Raad verstrekte documenten opgenomen en het is onduidelijk of de Jeugdmonitor daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Op basis van de Leefbaarheidsmonitor is wel vastgesteld dat de sportdeelname van de Leidse bevolking tussen 2007 en 2009 constant is gebleven op 64%, waarmee de beoogde sportdeelname van 65% niet is gerealiseerd. Verder is onduidelijk in hoeverre ouderen (55+) meer zijn gaan bewegen, omdat geen gegevens uit de Ouderenpeiling aangetroffen zijn in de documenten.

De stadsenquête heeft uitkomst geboden voor de ontwikkeling van de tevredenheid over de kwantiteit en kwaliteit van de voorzieningen. Het oordeel in de vorm van een rapportcijfer over de hoeveelheid voorzieningen is gedaald tussen 2006 en 2009 van een gemiddelde van 7,3 naar een gemiddelde van 7,1. Het oordeel over de kwaliteit van de voorzieningen is in diezelfde periode stabiel gebleven met een 6,9 als rapportcijfer.

Uit de gegevens valt verder op te maken dat het aantal gesubsidieerde jeugdsportactiviteiten en sportevenementen is toegenomen en dat beide de streefwaarde van de gemeente overtreffen.

Bevorderen van recreatieve mogelijkheden van Leidse burgers

In hoeverre de gemeente erin is geslaagd de recreatieve mogelijkheden van de Leidse burgers te vergroten wordt bepaald aan de hand van een vraag aan de burgers over de waardering van deze mogelijkheden. Het rapportcijfer is gedurende de beleidsperiode constant gebleven op een 6,8 met uitzondering van 2010 (rapportcijfer 6,7).

Deze indicator lijkt het beste overeen te komen met de beleidslijn van het aanbieden van kwalitatief en kwantitatief voldoende en betaalbare sportvoorzieningen. Toch kan met de beschikbaar gestelde informatie geen goed oordeel gegeven worden over het realiseren van de indicatoren op deze beleidslijn, te meer omdat recreatieve mogelijkheden veel meer omvat dan alleen sportvoorzieningen.

Voldoende kwalitatieve en kwantitatieve ondersteuning sportverenigingen

Het Sportbedrijf is er niet in geslaagd het nagestreefde aantal cursussen met betrekking tot verenigingsondersteuning aan te bieden. Wel zijn voldoende kennismakingscursussen aangeboden voor schoolsport. Het valt op dat in de evaluatie alleen aandacht is voor het kwantitatieve karakter (aantal cursussen) en niet de kwalitatieve component, zoals de tevredenheid van de verenigingen over de ondersteuning of de kwaliteitsverbetering van de vereniging zelf als gevolg van de ondersteuning.

Op basis van de verstrekte informatie middels de jaarverslagen is geen totaal beeld te krijgen van de realisatie van de indicatoren. Naast het ontbreken van informatie over de uitkomsten van het sportbeleid ontbreekt het aan helderheid over wat de indicatoren zijn. Door het ontbreken van eenduidige indicatoren en een inconsequent gebruik en bewoording van indicatoren is er geen helder evaluatiekader.

3.4 Sturing op het sportbeleid

In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de sturing op de uitvoering van het sportbeleid in Leiden in de periode 2006-2010. Bekeken wordt welke sturing er is gegeven en hoe er met deze sturing is omgegaan. Hierbij is aandacht voor zowel de rol van B&W als de rol van de Raad.

B&W

Om te monitoren op de realisatie van het sportbeleid is er in april 2008 door de gemeente Leiden een tussenrapportage uitgevoerd. Deze rapportage is ter informatie naar de Raad gestuurd. Tevens is de voortgang besproken in periodiek overleg met de wethouder sport. Tot slot is er in december 2009 een rapport met de eindevaluatie van het sportbeleid van de gemeente Leiden verstrekt aan de Raad waarin is bijgehouden welke activiteiten er zijn uitgevoerd en welke niet.

B&W hadden maar beperkt zicht op de vorderingen op de kernindicatoren tijdens de beleidsperiode en konden hierdoor moeilijk bijsturen of corrigerend optreden. De onderzoeken om de voortgang op de beleidsindicatoren te volgen waren vooral gepland richting het einde van de beleidsperiode en gaven tijdens de beleidsperiode geen input voor eventuele bijsturing van het beleid. Tijdens de beleidsperiode ging bij B&W de meeste aandacht uit naar langslpende

accommodatiekwesities waaronder het ‘Huis voor de Sport’ en het komen tot een integraal accommodatieplan.

Een belangrijke uitvoerder van het sportbeleid is het Sportbedrijf, waar 65 FTE werkzaam is. De uitvoering van projecten door het Sportbedrijf Leiden wordt normaliter vormgegeven met behulp van een uitvoeringsovereenkomst, zodat B&W kan sturen op de resultaatafspraken die gemaakt zijn met het Sportbedrijf. Echter de afgelopen jaren is er geen uitvoeringsovereenkomst geweest met het Sportbedrijf. Het Sportbedrijf werkt nu op basis van een managementcontract. Hierin wordt aangegeven welke accommodaties het sportbedrijf beheert en onderhoudt, welke taken het Sportbedrijf heeft en wat het beschikbare budget is. Het Sportbedrijf heeft zelf een afdelingsplan waar meer op de details wordt ingegaan, zoals bijvoorbeeld op bezettingsgraad van sportaccommodaties en de exploitatie ervan.

Dat er op het moment wordt gewerkt met een managementcontract en niet met de gebruikelijke uitvoeringsovereenkomst heeft twee redenen. Ten eerste komt dit doordat men bezig was met de externe verzelfstandiging van het Sportbedrijf. Er werd bekeken hoe dat vormgegeven zou kunnen worden en of het door kon gaan. Omdat het er een tijdje naar uitzag dat de externe verzelfstandiging door zou gaan is er geen aandacht besteed aan een uitvoeringsovereenkomst. Ten tweede is er in 2008 een reorganisatie binnen de gemeente geweest. Door deze reorganisatie zijn taken herverdeeld. De uitvoeringsovereenkomst had in die periode geen prioriteit. De afgelopen twee jaar is er hierdoor minder nauwlettend gestuurd op de uitvoering van het sportbeleid door het Sportbedrijf. Het is onduidelijk wat de consequenties zijn geweest van de beperkte sturing op de uitvoering van het sportbeleid door het Sportbedrijf.

Raad

Bij het vaststellen van de sportnota zijn er 11 moties door de Raad aanvaard. Uit de eindevaluatie van de sportnota blijkt dat van de 11 aanvaarde moties er acht zijn afgewikkeld en drie nog in behandeling zijn. Hieronder is een overzicht van de moties weergegeven.

Tabel 3.5 Moties

Motie 1	Reclame uitingen	Afgedaan
Motie 2	Subsidie ijshal	Afgedaan
Motie 3	Individuele sport	Afgedaan
Motie 4	Vervanging kunstgras hockeyvelden	Afgedaan
Motie 5	Beheer sportaccommodaties en Leidse ijshal	In uitvoering
Motie 6	Toegang bezoekers met beperkingen	Afgedaan
Motie 7	Topsportgeld voor topsporters	Verworpen
Motie 8	Overzicht huidige financiële kaders	In uitvoering
Motie 9	Sportmonitor	In uitvoering
Motie 10	Sportief overleg Leidse regio	Afgedaan
Motie 11	Kosten-batenanalyse schoolzwemmen	Afgedaan
Motie 12	Ijsbaan	Ingetrokken
Motie 13	Instellen werkgroep in combinatie met haalbaarheidsonderzoek naar ontwikkelingen ijsbaan	Afgedaan

Bron: Raadsverslag februari 2006

De trage afwikkeling van deze moties heeft verschillende redenen. Ten eerste vormde een aantal moties onderdeel van een langer traject en kon daarmee niet op korte termijn worden afgedaan.

Ten tweede was het zo dat bij een aantal moties financiële middelen nodig waren. De dekking hiervoor moest echter nog geregeld worden.

Tijdens de uitvoering van de sportnota is er ook nog een aantal moties ingediend. Deze hadden echter vooral betrekking op het (incidenteel) vergroten van het budget voor de sport. Tot slot heeft de motie van Sandick voor een sportaccommodatieplan, dat op zeer korte termijn uitgevoerd moest worden, veel in gang gezet en dit heeft tijd gekost voor het gemeentelijk apparaat. Dit heeft overigens wel geresulteerd in een aanzet voor het sportaccommodatieplan dat als onderdeel van de nieuwe sportnota wordt gepresenteerd.

Een deel van de moties kan gezien worden als een gevolg van het te ambitieuze activiteitenplan dat is opgesteld bij de sportnota, waardoor vooral rondom accommodatiekwesities vragen leefden over de haalbaarheid van het uitvoeringsplan. Daarnaast heeft de Raad ook het ambitieniveau verhoogd door bijvoorbeeld aan te dringen op onderzoek naar mogelijkheden om schoolzwemmen te herintroduceren en de haalbaarheid van renovatie of nieuwbouw van de ijsbaan te bestuderen.

Middels de motie 'Sportmonitor' heeft de Raad getracht te sturen op een betere monitoring van het sportbeleid. Dit heeft ertoe geleid dat bekeken wordt in hoeverre de bestaande monitoring voldoende informatie biedt over de beleidsuitkomsten. Vanuit financiële overwegingen is vooralsnog gekozen om geen nieuwe sportmonitoring op te zetten. De motie is nog in uitvoering.

Uit de notulen en de agendapunten van de commissie Onderwijs en Samenleving blijkt dat veel onderwerpen op sportgebied zijn besproken in de afgelopen beleidsperiode. De discussies hebben zich vooral gecentreerd rondom de ijsbaan, privatisering tennis, schoolzwemmen, Huis van de Sport, verzelfstandiging van Sportbedrijf, topsportbeleid en sportaccommodaties in het algemeen. De discussiepunten vormden echter, met uitzondering van de sportaccommodaties in den brede, niet de kern van het sportbeleid. Ook is informatie gedeeld over de rijksregelingen BOS-impuls en Combinatiefunctionaris en zijn de (tussentijdse) evaluaties van de sportnota en het topsportbeleid met de Raad gedeeld.

Op basis van de aanwezige informatie is de Raad meegedeeld dat het onderhoud van sportvoorzieningen op orde is en dat de huidige budgetten voor dit onderhoud volstaan. Het rapport Kraan is in een later stadium opgesteld, omdat de tot dan toe gehanteerde onderhoudsplannen niet voldeden aan de eisen. De uitkomsten van het rapport Kraan zijn niet met de Raad gedeeld.

De Raad heeft ten aanzien van de sportaccommodaties aangedrongen op een langetermijnplanning en een wensenlijstje van en voor de sport. Probleem hierbij is wel dat de gemeentelijke bezuinigingen niet stroken met lange wensenlijstjes. Hiermee kan een verkeerd verwachtingspatroon worden gecreëerd.

De Raad heeft haar invloed aangewend om meer grip te krijgen op de vorderingen in het uitvoeringsprogramma en om meer inzicht te krijgen in de effecten van de activiteiten. Maar tevens heeft door de inmenging van de Raad meer detaildiscussies plaatsgevonden om uiteindelijk vast te stellen dat bepaalde plannen niet realistisch zijn. De Raad heeft prikkende pogingen tot sturing gedaan, waarmee de sturing op hoofdlijnen beperkt is geweest, en heeft daarnaast nieuwe onderwerpen aan het beleid toe willen voegen.

3.5 Conclusies

De gemeente Leiden heeft een heldere centrale doelstelling neergelegd in de sportnota. Deze doelstelling is in vijf geoperationaliseerde indicatoren uiteengezet die niet naadloos aansluiten bij de centrale doelstelling, maar eerder lijken te zijn afgestemd op de aanwezige meetinstrumenten in de gemeente Leiden.

Voor de uitvoering van het beleid zijn vier beleidsinstrumenten benoemd die de basis vormen voor het uitvoeringsplan. Dit uitvoeringsplan met de vier gedefinieerde beleidsinstrumenten sluit goed aan bij de centrale doelstelling van de sportnota. Het uitvoeringsplan is evenwel te ambitieus. De ruimtelijke en financiële beperkingen in Leiden en de gegeven tijdsperiode maakten het onmogelijk om alle activiteiten uit het uitvoeringsprogramma uit te voeren. Van te voren kon worden voorzien dat niet alle punten van het uitvoeringsplan in de beleidsperiode konden worden gerealiseerd.

Onduidelijk is hoe de voortgang op het uitvoeringsplan wordt gemonitord, of er sprake is van prioritering van de actiepunten, en of tussentijdse voortgangsrapportages worden aangeboden aan de Raad. De informatievoorziening en evaluatie middels de jaarverslagen correspondeert niet met de geoperationaliseerde doelstellingen of met de vier beleidsinstrumenten. Hiermee blijft onduidelijkheid bestaan over de leidende doelstellingen en de realisatie hiervan.

Leiden kent een beperkte monitoring van het sportbeleid onder andere als gevolg van de versnippering over verschillende meetinstrumenten (jongerenpeiling, ouderenpeiling, leefbaarheidsmonitor) en de beperkingen die deze instrumenten kennen. Daarnaast is de informatievoorziening over de uitkomsten van deze meetinstrumenten beperkt en correspondeert de informatievoorziening en evaluatie middels de jaarverslagen niet met de geoperationaliseerde doelstellingen of met de vier beleidsinstrumenten. Middels de motie 'Sportmonitor' heeft de Raad willen sturen op een betere sportmonitoring. Deze motie is nog in uitvoering.

Door betere meetinstrumenten kan het zicht op de voortgang beter worden en ontstaan mogelijkheden voor een betere informatievoorziening aan de Raad over deze voortgang. De huidige informatievoorzieningen via jaarverslagen geeft onvoldoende inzicht in voortgang op geformuleerde doelstellingen in het sportbeleid. Deze onduidelijkheid over de voortgang bemoeilijkt de sturing op het beleid door de Raad. Dit neemt niet weg dat de Raad haar invloed had kunnen aanwenden door het college te verzoeken om een realistisch uitvoeringsplan.

Het ontbreekt aan een uitvoeringsovereenkomst met het Sportbedrijf, waardoor het college beperkt kan sturen en stuurt op de uitvoering van het sportbeleid door de 65 FTE die actief is bij het Sportbedrijf. Wel wordt jaarlijks een managementcontract afgesloten, maar meer mogelijkheden tot aansturing van het Sportbedrijf zijn te realiseren door een nieuwe uitvoeringsovereenkomst af te sluiten.

Het ontbreekt aan een eenduidig overzicht van de financiën voor sport. Er zijn vele vindplaatsen voor kosten en baten van sport en het bleek niet mogelijk om een aparte begroting en realisatie voor sport aangeleverd te krijgen (gescheiden van cultuur en recreatie).

4. Behoeftte aan sportvoorzieningen nu en in de toekomst

In het vorige hoofdstuk is geconstateerd dat vooral de accommodatiegerelateerde punten van het uitvoeringsplan gerelateerd aan de kadernota “Startschot”, niet gerealiseerd konden worden. Hierbij speelden ruimtelijke en financiële beperkingen een grote rol. Om te besluiten over investeringen in de uitbreiding van de ruimte voor sport is het gewenst om inzicht te hebben in de toekomstige ruimtebehoefte voor sport in Leiden. Een sportvoorziening heeft een levensduur die de beleidsperiode ver overschrijdt en kent in de meeste gevallen jaarlijkse kapitaallasten en exploitatielasten. Om deze redenen is het belangrijk om te weten of een nieuwe sportvoorziening in de komende 20 jaar van belang is of dat een eventueel tekort van tijdelijke aard is. In dat laatste geval zal een uitbreiding van de ruimte voor sport op korte termijn leiden tot een overschot aan sportruimte: ongebruikte ruimte waar wel kapitaallasten en exploitatielasten aan verbonden zijn. In dit kader is het van belang om te komen tot een behoeftebepaling voor de ruimte voor sport gebaseerd op de situatie in 2011 met een doorrekening naar 2021 en 2031. Hierbij moet rekening gehouden worden met de ontwikkeling van de bevolking in Leiden en verwachte ontwikkelingen in de verschillende sporttakken.

De bevolking in Nederland groeit en de samenstelling van de bevolking verandert. Rond 2035 zal Nederland ongeveer 17.5 miljoen inwoners hebben. Dat is 1.1 miljoen inwoners meer dan nu. De komende decennia zal ook de vergrijzing toenemen. Rond 2030 zal ongeveer 24 procent van de bevolking 65 jaar of ouder zijn. In 2008 was slechts 14 procent van de bevolking 65 jaar of ouder (NOC*NSF, 2009).

Ook de bevolking in de gemeente Leiden groeit en verandert van samenstelling (zie tabel 4.1). Volgens de prognoses groeit de bevolking van Leiden, uitgaande van de bevolking van 5 jaar en ouder, van 111.683 inwoners in 2011 naar 113.075 inwoners in 2031. De vergrijzing zal ook in de gemeente Leiden terug te zien zijn. Het aantal ouderen van 55+ stijgt van 28.380 (in 2011) naar maar liefst 40.857 in 2031. Dat is een groei ten opzichte van 2011 van 44 procent. In de andere leeftijdscategoriën zien we een daling van het aantal inwoners in 2031. Er is gekozen om geen 0 tot 5 jarigen mee te nemen in de analyse omdat zij nog niet zelfstandig gebruik maken van sportvoorzieningen, zoals sporthallen. De leeftijdscategorieën die in de analyses worden gehanteerd zijn gebruikelijk en hebben geen invloed op de uitkomst omdat er met groeicijfers wordt gewerkt.

Tabel 4.1 Verandering in het aantal inwoners in de gemeente Leiden tussen 2011 en 2031 per leeftijdsgroep

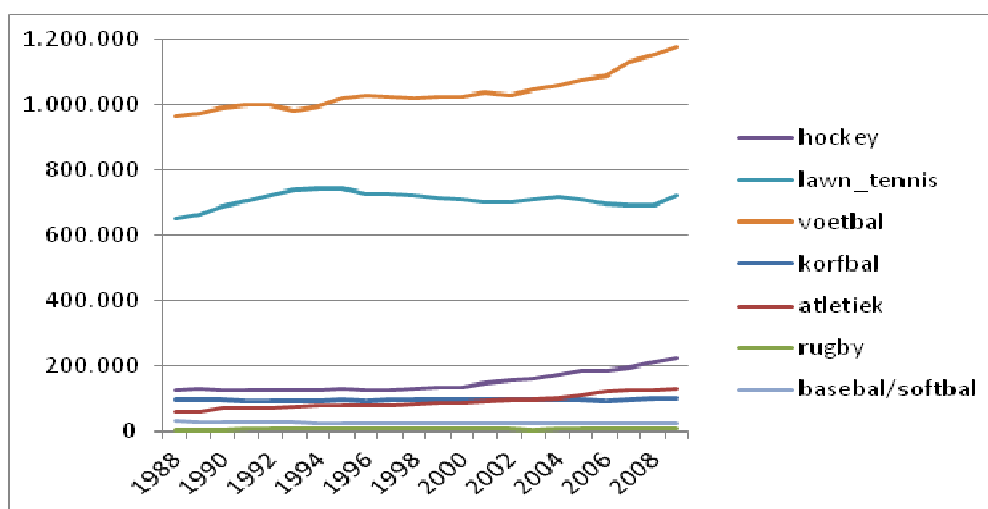
	2011	2021	2031	Groei 2031 tov 2011
5 jaar en ouder	111.683	112.446	113.075	+1%
6-11 jaar	6.723 (6.0%)	5.275 (4.7%)	5.521 (4.9%)	-18%
12-17 jaar	6.635 (5.9%)	5.698 (5.1%)	4.863(4.3%)	-27%
18-54 jaar	68.844 (61.6%)	63.836 (56.8%)	60.142 (53.2%)	-13%
55-95 jaar	28.380 (25.4%)	36.622 (32.6%)	40.857 (36.1%)	+44%

Bron: CBS, bevolkingsprognose cijfers

Voor de sport betekent veranderingen in de bevolking veranderingen in behoefte aan verschillende sporten maar ook in de behoefte aan verschillende sportaccommodaties. In

onderstaande figuur staan de landelijke ledenaantallen voor verschillende sporten op basis van ledentalstatistieken van NOC*NSF. Voetbal en tennis zijn nog steeds de meest populaire clubsporten. Het blijkt dat het ledenaantal in hockey en voetbal de laatste jaren steeds verder stijgt. Het aantal leden bij tennis blijft over de jaren redelijk constant. Ook korfbal, rugby en basebal/softbal hebben de afgelopen jaren een constant aantal leden. Voor atletiek zien we een lichte stijging in de loop van de jaren in het aantal leden van een vereniging.

Figuur 4.1 Ledenaantallen per sport

Bron: NOC*NSF, Ledenaantallen

De sportdeelname in Nederland laat vanaf 1979 een stijgende lijn zien. Uitgaande van één keer per jaar sporten (exclusief fiets- en wandelsport) is de sportdeelname gestegen van 53 procent in 1979 naar 71 procent in 2007 (Kamphuis & van den Dool, 2008). Voor stedelijke gemeenten met meer dan 85.000 inwoners tot maximaal 135.000 inwoners, zoals Leiden, is deze trend niet anders. De sportdeelname in verenigingsverband is in de Nederlandse steden niet zo hard gestegen als de sportdeelname zelf. Ongeveer een derde van de Nederlandse bevolking is lid van een sportvereniging. Dit percentage blijft over de jaren redelijk constant. De toename van sporters is hiermee vooral een gevolg van toename van het sporten in commercieel verband (fitness) en het ongeorganiseerd sporten (Hoekman & Tiessen-Raaphorst, 2011). Dit heeft consequenties voor het accommodatiegebruik in Nederland. De weg is tegenwoordig de meest genoemde voorziening voor sport (Hoekman e.a., 2011), maar daarnaast neemt ook de commerciële voorzieningen een steeds prominentere rol in. De openbare ruimte wordt hiermee evenals de commerciële aanbieders (vooral fitness) belangrijker in het faciliteren van sport. Bij een zo optimaal mogelijk sportaanbod op lokaal niveau is aandacht voor de openbare ruimte en commerciële aanbieders essentieel. De grootste groei heeft zich in de afgelopen periode namelijk daar voorgedaan. De sportdeelname in verenigingsverband, en hiermee het gebruik van de gemeentelijke sportvoorzieningen, is vooral meegegroeid met de bevolking in Nederland. Deze stabiele relatie tussen bevolkingsgroei en ledengroei, met uitzondering van hockey, rechtvaardigt de aanname dat in de komende jaren de groei in ledental bij verenigingen gelijk kan worden gesteld aan de bevolkingsontwikkeling.

4.1 Buitensportvoorzieningen

Om een overzicht te geven van de sportaccommodatie behoefte in Leiden zijn er per tak van sport en per sportvereniging berekeningen gemaakt met behulp van rekenmodellen die gebaseerd zijn op de planningsnormen voor de sport van NOC*NSF afkomstig uit het Handboek Sportaccommodaties. De resultaten zijn per sporttak weergegeven in tabellen in dit hoofdstuk en meer uitgebreid per vereniging opgenomen in de bijlage 5. In de berekeningen is uitgegaan van de actieve teamaantallen per leeftijdsgroep (en speelniveau in geval van honk- en softbal) van het seizoen 2010-2011. Bij tennis is conform de normen niet uitgegaan van teamaantallen, maar van de ledenaantallen van de tennisverenigingen.

Op basis van het actieve aantal teams, of in het geval van tennis het aantal leden, wordt met behulp van planningsnormen die rekening houden met de speelduur en veldbelasting per leeftijdsgroep, bepaald hoeveel velden nodig zijn per vereniging. Dit aantal van benodigde velden wordt per verenigingen vergeleken met het aanwezige aantal velden per vereniging. Een overzicht van het huidige aantal velden is hiervoor verkregen via het Sportbedrijf Leiden. In het overzicht van de sportaccommodaties en sportvelden zijn de meest recente ontwikkelingen meegenomen zoals de herinrichting van de sportvelden aan de Montgomerystraat en de Boshuizerkade.

Om te ramen hoe de behoefte aan velden zich in de toekomst zal ontwikkelen, wordt de bevolkingsontwikkeling per leeftijdsgroep meegenomen in het model om te bepalen wat de consequenties hiervan zijn voor het te verwachten aantal teams in 2021 en 2031 en de hieraan gekoppelde behoefte aan velden. Het aantal benodigde velden wordt vervolgens afgezet tegen het aantal aanwezige velden, waardoor een tekort aan velden, een evenwichtsituatie of een overschot aan velden kan worden geconstateerd. Hierbij wordt een specifieke afronding naar hele velden gehanteerd. Als er een tekort (-) aan velden is, ligt de afkapwaarde bij 0.25. Dus een tekort van 0.24 veld wordt afgerond naar een tekort van 0 velden en een tekort van 0.26 veld wordt afgerond naar een tekort van 1 veld. Deze afkapwaarde is aangenomen omdat een tekort van een kwartveld nog op te vangen is, echter een tekort van meer dan een kwart veld niet meer. Als er een overschot aan velden is dan ligt de afkapwaarde bij 0.76. Dat betekent dat een overschot van 0.55 afgerond wordt naar geen overschot. Pas bij een overschot van 0.76 of meer wordt dit gerekend tot overschot. Deze afkapwaarde is aangenomen omdat je pas van een overschot kan spreken als er echt voldoende veld aanwezig is om wedstrijden te spelen (heel veld nodig). Hoewel deze benadering een geheel rekenkundige is, is deze wel de meest adequate raming van de toekomstige behoefteontwikkeling. De mate waarin deze behoefte zich ook zodanig manifesteert is uiteraard afhankelijk van een veelheid aan factoren.

De behoefte aan sportaccommodaties is per sport bepaald voor de jaren 2011, 2021 en 2031. Het was niet mogelijk om de behoefte aan sportaccommodaties specifiek te bepalen per stadsdeel omdat de bevolkingsprognoses per stadsdeel niet bekend zijn. Om de behoefte toch meer op detailniveau te rapporteren is besloten om in bijlage 5 ook op sportvereniging/sportparkniveau te rapporteren.

Voetbal

In Leiden zijn elf voetbalverenigingen, te weten; DOCOS, FC Rijnland, VV Leiden, FC Boshuizen, GOL sport, GHC de Vliet, Leidsche Boys, UVS, Lugdunum, LSVV en Roodenburg. In bijlage 6 zijn de huidige en de te verwachte teamaantallen per voetbalvereniging opgenomen voor de jaren 2011, 2021 en 2031.

Sommige voetbalverenigingen spelen samen op één complex, zoals FC Rijnland en VV Leiden. Zij spelen samen op het Morskwartier II. FC Boshuizen en GOL sport spelen samen aan de Boshuizerkade. Nu hebben FC Boshuizen en GOL sport nog drie velden die zij samen delen. In 2012 (precieze datum nog niet bekend) zullen FC Boshuizen en GOL sport verhuizen naar een andere locatie aan de Boshuizerkade waar zij ieder twee velden zullen hebben. De voetbalclub LSVV speelt op de locatie van Lugdunum.

In onderstaande tabel wordt voor voetbal de geraamde behoefte aan voetbalvelden in de gemeente Leiden weergegeven. Tevens is er in de tabel aangegeven wat het aanbod aan velden is. Kunstgras velden worden hierbij dubbel geteld in de berekening omdat een kunstgrasveld vol belast kan worden voor trainingen en wedstrijden. Dit geldt niet voor natuurgras of een wetruiveld. Een half kunstgrasveld telt niet dubbel in verband met beperkte wedstrijdplanning. Tot slot wordt er weergegeven of er een overschot of tekort aan voetbalvelden wordt geconstateerd. Deze informatie wordt weergegeven voor 2011, maar ook voor de jaren 2021 en 2031. De behoefte voor 2021 en 2031 is bepaald met behulp van bevolkingsprognoses voor 2021 en 2031.

De behoefte, het aanbod en het tekort en/of overschot aan voetbalvelden per voetbalvereniging zijn terug te vinden in de bijlage 5.

Tabel 4.2 Behoefte en aanbod voetbalvelden nu en in de toekomst

Voetbal	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	34,10	27,57	26,01
Huidige aanbod	31,50	34,50	34,50
Huidige verdeling parken: Tekort of overschot	-2,00	4,00	6,00
'Ideale' verdeling parken: Tekort of overschot	-0,04	6,93	8,49

De totale behoefte aan voetbalvelden in Leiden daalt in de loop van de jaren van 34 in 2011 naar 26 in 2031. Dit is mede toe te schrijven aan de daling van de bevolking in de leeftijdscategorieën 12-17 jaar en 18-54 jaar. Het huidige aanbod aan voetbalvelden stijgt in 2012 naar 34,5 omdat twee voetbalverenigingen verhuizen naar een andere locatie waar beide clubs de beschikking hebben over een natuurgrasveld en een kunstgrasveld. Als er gekeken wordt naar de huidige verdeling van voetbalvelden over de gemeente Leiden zien we een tekort van twee voetbalvelden in 2011. Voor 2021 en 2031 wordt een overschot van voetbalvelden berekend, respectievelijk vier en zes, mede als gevolg van de uitbreiding van het aantal voetbalvelden na 2011. Wanneer geen rekening gehouden wordt met de huidige verdeling van de verenigingen over verschillende locaties, komt het overschot hoger uit. Maar gezien het aantal voetbalverenigingen is het uit niet te verwachten dat deze meest ideale verdeling gerealiseerd wordt.

Hockey

Om te hockeyen kan men in Leiden terecht bij LHC Roomburg. Deze club in Leiden had in 2010 1236 leden. De club heeft in totaal 75 teams, waarvan 31 senioren teams. Er zijn 22 ABC junioren teams, 8 D-pupillen teams en 14 EF-pupillen teams. In bijlage 6 zijn de huidige en de te verwachte teamaantallen voor de hockeyvereniging LHC Roomburg opgenomen voor de

jaren 2011, 2021 en 2031. In totaal heeft de club drie kunstgrasvelden om op te spelen en te trainen. Daarbij heeft de club nog een kunstgras oefenveldje (20x10).

In onderstaande tabel wordt de behoefte en het aanbod aan hockeyvelden in de gemeente Leiden weergegeven. Er wordt aangegeven of er in Leiden een overschot of tekort aan hockeyvelden is voor de jaren 2011, 2021 en 2031. De behoefte voor 2021 en 2031 is bepaald met behulp van bevolkingsprognoses voor 2021 en 2031.

Tabel 4.3 Behoefte en aanbod hockeyvelden nu en in de toekomst (ahv bevolkingsprognose)

Hockey	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden zaterdag	3,72	3,10	2,84
Totale behoefte aan velden zondag	3,44	3,19	3,01
Huidige aanbod	3	3	3
Huidige verdeling parken: Tekort of overschot	-1,0	0,0	0,0
'Ideale' verdeling parken: Tekort of overschot	-0,72	-0,19	-0,01

Wanneer de behoefte voor 2021 en 2031 bepaald wordt met behulp van bevolkingsprognoses zien we dat het tekort aan hockeyvelden in de loop van de tijd oplost door een daling van het percentage jongeren in de bevolking. Echter bij hockey is er op het moment een ledenstop vanwege ruimtegebrek. Hockey wordt op het moment om die reden ook uit het schoolprogramma gelaten omdat er geen ruimte is voor nieuwe leden.

Omdat de hockeysport in de afgelopen jaren landelijk een flinke groei heeft gekend is in onderstaande tabel een alternatieve behoefteberekening uitgevoerd. De behoefte voor 2021 en 2031 is nu niet alleen geraamd met behulp van de bevolkingsprognoses maar hier is ook de groei van de hockeysport in meegenomen. De gemiddelde groei per jaar is 4,97 procent volgens de gegevens van de KNHB over een periode van 11 jaar (2000-2011). Het groeipercentage van 4,97 procent per jaar leidt tot een flinke stijging over een tijdspanne van 20 jaar en het is te verwachten dat de hockeysport niet in staat is dit jaarlijkse groeipercentage nog 20 jaar te realiseren. In Leiden speelt echter mee dat de vereniging in de afgelopen jaren niet heeft kunnen groeien vanwege een ruimteprobleem en hiermee een stabiel ledental heeft gekend. De vereniging heeft een wachtlijst en neemt niet langer deel aan schoolsportactiviteiten vanwege de onmogelijkheid om geïnteresseerde kinderen lid te laten worden. Het is reëel te verwachten dat in Leiden, indien de ruimte wordt geboden, in de komende jaren een inhaalgroei gaat plaatsvinden die de groei van 4,97 procent in de eerste jaren ruim overtreft. Hier speelt ook een rol dat veel Leidse kinderen op dit moment nog in randgemeenten hockeyen. Op termijn zal die inhaalgroei wegvallen en de groei in Leiden meer in lijn zijn met de landelijke ontwikkeling van hockey. De KNHB raamt de landelijke ontwikkeling van hockey tot 2029 op 3,85 procent per jaar. Indien in Leiden de ruimte wordt geboden aan hockey dan voorzien wij dat er, gegeven de verwachte inhaalgroei, voldoende potentie is om een gemiddelde groei van 4,97 per jaar in de komende 20 jaar te realiseren in ledental. In onderstaande tabel worden de ruimtelijke consequenties weergegeven van de geraamde groei van 4,97 procent per jaar.

Tabel 4.4 Behoefte en aanbod hockeyvelden nu en in de toekomst (ahv ledengroei KNHB)

Hockey	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden zaterdag	3,72	5,04	7,49
Totale behoefte aan velden zondag	3,44	5,19	7,94
Huidige aanbod	3	3	3
Huidige verdeling parken: Tekort of overschot	-1	-2	-5
'Ideale' verdeling parken: Tekort of overschot	-0,72	-2,04	-4,49

Wanneer de behoefte voor 2021 en 2031 bepaald wordt met behulp van bevolkingsprognoses en de ledengroei van hockey dan zien we een tekort aan hockeyvelden. Op het moment is het zo dat veel nieuwe leden uitstromen naar clubs buiten de gemeente Leiden. Geconstateerd kan worden dat de hockeysport op dit moment niet kan groeien door ruimtegebrek terwijl daar wel behoefte aan is.

Korfbal

Leiden heeft 5 korfbalverenigingen (Crescendo, KZ Leiden, Danaïden, Pernix en Trigon) waar in totaal 88 korfbalteams spelen. KZ Leiden en Danaïden spelen samen aan de Montgomerystraat. Alle korfbalclubs hebben een zaterdag- en zondagcompetitie, behalve de korfbalvereniging Pernix, zij hebben alleen een zaterdagcompetitie. In bijlage 6 zijn de huidige en de te verwachte teamaantallen per korfbalvereniging opgenomen voor de jaren 2011, 2021 en 2031.

In onderstaande tabel is de behoefte en het aanbod van korfbalvelden in de gemeente Leiden weergegeven. Tevens is er aangegeven of er een tekort of overschot is aan korfbalvelden. Deze berekeningen zijn gemaakt voor de jaren 2011, 2021 en 2031. De behoefte voor 2021 en 2031 is bepaald met behulp van bevolkingsprognoses voor 2021 en 2031. De behoefte, het aanbod en het tekort en/of overschot aan korfbalvelden per korfbalvereniging zijn terug te vinden in de bijlage 5.

Tabel 4.5 Behoefte en aanbod korfbalvelden nu en in de toekomst

Korfbal	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	5,61	4,88	4,74
Huidige aanbod	11,00	11,00	11,00
Huidige verdeling parken: Tekort of overschot	5,00	5,00	5,00
'Ideale' verdeling parken: Tekort of overschot	5,39	6,12	6,26

Korfbal heeft in Leiden een overschot van vijf velden. Over de jaren heen is de totale behoefte aan korfbalvelden ongeveer vijf. Het huidige aanbod van korfbalvelden in Leiden is 11 velden.

Honk- en softbal

Er is in Leiden één honk- en softbalvereniging. In Leiden was er ook nog de softbalvereniging Volle Bak maar deze vereniging is vertrokken naar Voorschoten. Het terrein wordt nu gebruikt voor schoolsport en atletiek. De honk- en softbalclub heeft 1 rubber-ingestrooid kunstgrasveld voor voetbal, honkbal en softbalveld: een unieke combinatie. Daarbij hebben ze een kunstgrasveldje (235m²) en een extra grasveld. Het ingestrooide kunstgrasveld wordt gedeeld met een voetbalclub. Alle honk- en softbalteams spelen en trainen op één veld. De honk- en softbalclub heeft in totaal 6 teams, te weten: 2 seniorenteams, 1 damesteam, 2 jeugdteams en 1 softbalteam. Alle teams spelen op zaterdag. Doordat er een gezamenlijk veld is, in combinatie met voetbal, is het niet mogelijk om hiervoor een berekening uit te voeren.

Vanuit de sport wordt aangegeven dat er voldoende ruimte is voor de honk- en softbalvereniging om te trainen en wedstrijden te spelen. De honk- en softbalvereniging deelt het veld al met voetbal. Er zijn geen mogelijkheden hier ook andere sporten te laten spelen.

Tennis

Leiden heeft 6 verschillende tennisclubs, te weten Leidse Hout, Unicum, Meerenwijk, TC Roomburg, Zuid west en Stevenshof. Bij de twee laatstgenoemde tennisverenigingen is de accommodatie geprivatiseerd. In totaal zijn er op de zes verschillende clubs 4.275 leden. De clubs Unicum en TC Roomburg zijn de twee grootste tennisclubs in Leiden met respectievelijk 1060 en 1218 leden. In bijlage 6 zijn de huidige en de te verwachte ledenaantallen per tennisvereniging opgenomen voor de jaren 2011, 2021 en 2031. Het overgrote gedeelte van de tennisclubs heeft gravelbanen en de banen zijn vaak verlicht.

In onderstaande tabel is de behoefte aan tennisbanen in de gemeente Leiden weergegeven. Ook is het aanbod aan tennisbanen weergegeven waardoor aangegeven kan worden of er een tekort aan tennisbanen in Leiden is of dat er een overschot is. De behoefte voor 2021 en 2031 is bepaald met behulp van bevolkingsprognoses voor 2021 en 2031. De behoefte, het aanbod en het tekort en/of overschot aan tennisvelden per tennisvereniging zijn terug te vinden in de bijlage 5.

Tabel 4.6 Behoefte en aanbod tennisvelden nu en in de toekomst

Tennis	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	48,60	44,23	41,69
Huidige aanbod	43	43	43
Huidige verdeling parken: Tekort of overschot	-8,00	-2,00	0,00
'Ideale' verdeling parken: Tekort of overschot	-5,60	-1,23	1,31

Uit de resultaten blijkt dat er een tekort is aan tennisvelden in de gemeente Leiden. De behoefte aan tennisvelden daalt van 49 in 2011 naar 42 in 2031, net zoals bij de andere sporten, door een daling in de bevolkingsprognose van jongeren. Echter het huidige aanbod van tennisvelden in de gemeente Leiden is 43. Dit betekent een tekort van acht tennisvelden in 2011 en van twee tennisvelden in 2021. In 2031 is er geen tekort of overschot aan tennisvelden. Bij de

tennisvereniging in Leiden is inmiddels een ledenstop ingesteld omdat er niet voldoende ruimte is.

Rugby

Leiden heeft ook een rugbyvereniging. De club heeft 3 seniorenteams, 1 damesteam, 4 jeugdteams met kinderen tussen de 9 en 18 jaar en 1 team met kinderen jonger dan 9 jaar. De rugbyvereniging heeft een trainingsveld en een wedstrijdgrasveld. Met 4 seniorenteams en 5 jeugdteams is er ruimte genoeg voor de rugbyvereniging. Ook vanuit de sport wordt aangegeven dat er voldoende ruimte is. De rugbyvereniging speelt op een sportpark waar ook gevoetbald wordt. Mogelijk kan de overcapaciteit bij de rugbyvereniging gebruikt worden om het tekort aan voetbalvelden weg te nemen. Het is niet mogelijk hierover harde informatie op te nemen in dit rapport.

Atletiek

Leiden heeft een atletiekvereniging genaamd 'Leiden Atletiek' die gebruik maakt van de accommodatie in de Leidse Hout. Het ledental van de atletiekvereniging is al meer dan 10 jaar erg stabiel. Het aantal leden is in deze periode altijd tussen de 800 en 1000 leden. De gegevens van het Sportbedrijf laten een ledental zien van ongeveer 850 leden in 2008. Uit gegevens van de AtletiekUnie blijkt dat in 2010 het ledenaantal voor de atletiekclub 959 is. In Leiden is nog een andere atletiekvereniging genaamd 'Road Runners' die gevestigd is op het sportpark de Vliet en enkele honderden leden telt. Deze atletiek vereniging is in deze evaluatie buiten beschouwing gelaten. De atletiekaccommodatie Leidse Hout is gedateerd en kent in toenemende mate tekortkomingen (blijkt uit de recente keuring van ISA-Sport uit 2009). De accommodatie is aan een grondige opknapbeurt toe welke inmiddels ook is ingepland door de gemeente. Er is gepland dat de atletiekbaan uitgebreid wordt naar 8 banen. Ook is het de bedoeling dat het binnenveld opnieuw wordt ingericht (met hoog- en verspring mogelijkheden, discus- en speerwerpen en kogelstoten). De atletiekbaan wordt volgens internationale normen heringericht. De herinrichting van de atletiekbaan was mede nodig voor de organisatie van topsportevenementen zoals de Gouden Spike. De Gouden Spike is een internationale atletiekwedstrijd die elk jaar bij atletiekvereniging Leiden Atletiek wordt gehouden. Volgens de sport zelf is er voldoende ruimte bij de atletiekvereniging.

Samenvattend stellen we vast dat, wanneer gekeken wordt per sporttak, er sporten zijn waar er een duidelijk tekort aan sportvelden wordt geconstateerd (hockey en tennis) en een aantal waar een overschot wordt gerapporteerd (korfbal en op termijn voetbal). Bij hockey en tennis blijkt het grootste tekort aan sportvelden. Bij voetbal zien we nu een licht tekort bij een enkele vereniging, maar wordt naar de toekomst voor het geheel een overschot aan velden geraamd. Bij korfbal wordt een overschot aan velden geregistreerd. De overige sporten, honk- en softbal, rugby en atletiek kunnen voldoen aan de vraag. Het ligt voor de hand te bezien in hoeverre een nadere herverdeling van ruimte tussen sporten (beperken van de ruimte voor korfbal en voetbal ten behoeve van hockey en tennis) kan bijdragen aan het beperken van het ruimtetekort bij de Leidse sportaccommodaties. Daarbij zou ook bezien kunnen worden of het delen van sportparken door verenigingen het ruimtetekort zou kunnen verminderen.

Er zijn verschillende mogelijkheden om het tekort aan buitenaccommodaties op te lossen. Ten eerste kan er gedacht worden om natuurgrasvelden 'om te zetten' naar kunstgras. Een kunstgrasveld kan voor zowel training als wedstrijden worden ingezet omdat het een veel ruimere belastbaarheid kent. Ten tweede is het mogelijk om gebruik te maken van velden van

andere verenigingen in de buurt of mogelijk zelfs velden van andere sporttakken in de buurt, die doordat ze onvoldoende gebruikt worden kunnen worden omgeturnd in een veld dat geschikt is voor de sporten die een tekort hebben. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het ombouwen van een korfbalveld tot een tennisbaan. Ten derde is het mogelijk om te kijken of de bezettingsgraad van de velden verhoogd kan worden door verlichting aan te brengen, zoals bij tennis waar nog enkele banen onverlicht zijn. Als het niet mogelijk is het tekort op bovenstaande manieren op te lossen kan er altijd gekeken worden naar de mogelijkheden om nieuwe sportvelden aan te leggen. Te denken valt aan tijdelijke uitbreiding, zodat de ruimte later voor andere (sport)doeleinden kan worden gebruikt of aan de aanleg van een nieuw complex als dependance van een club.

4.2 Binnensportvoorzieningen

Sporthallen

In Leiden zijn er drie sporthallen, te weten De Zijl, Vijf Meihal en Drie Oktoberhal. Alle drie de hallen zijn eigendom van de gemeente. De grootste hal is de Drie Oktoberhal (36x44x7), daarna volgt De Zijl (44x28x7) en de kleinste is de Vijf Meihal (28x42x7). De behoefte aan sporthallen is bepaald aan de hand van draagvlakcijfers: het aantal inwoners per voorziening. De draagvlakcijfers zijn afkomstig uit de Planologische kengetallen. Om een bandbreedte aan te geven zijn er twee draagvlakcijfers weergegeven. Het maximale draagvlak cijfer is één sporthal op de 15.000 inwoners, de minimale variant is één sporthal op 20.000 inwoners.

In de gemeente Leiden zijn er in 2011 111.683 inwoners van 5 jaar en ouder. Met behulp van de bevolkingsprognose is berekend dat het aantal inwoners van de gemeente stijgt naar 112.446 in 2021 en naar 113.075 in 2031. In onderstaande tabel staat de behoefte aan sporthallen in 2011, 2021 en 2031.

Tabel 4.7 Behoeft en aanbod sporthallen nu en in de toekomst

	2011		2021		2031	
	Min	Max	Min	Max	Min	Max
Draagvlakcijfers	20.000	15.000	20.000	15.000	20.000	15.000
Aantal inwoners	111.683		112.446		113.075	
Benodigd aantal sporthallen	5,58	7,45	5,62	7,50	5,65	7,54
Aantal sporthallen in Leiden	3	3	3	3	3	3
Tekort sporthallen in Leiden	-2,58	-4,45	-2,62	-4,5	-2,65	-4,54

De plaatsbepaling binnen de bandbreedte is afhankelijk van het aantal aanwezige sportzalen (buffer bij ondercapaciteit), de bevolkingssamenstelling en de populariteit van de binnensporten.

De bezetting van de sporthallen is vooral tussen 17:00 en 22:00 een probleem. Het tekort aan sporthallen wordt in Leiden opgevangen door de sportzaal op het Broekplein (28x22) en de sporthal van het Rijnlands Revalidatie Centrum (RRC) Deze hal (44x24) is in 2003 in gebruik genomen. Overdag wordt de hal gebruikt voor revalidatie, 's avonds en in het weekend is de sporthal beschikbaar voor de Leidse sport. Uit meningen van experts blijkt dat de populariteit

van binnensporten in de loop van de jaren gelijk zal blijven. Wel kan er in de toekomst een betere spreiding van de bezetting van de sporthallen worden verwacht door de vergrijzing van de samenleving. Hierdoor is het verstandig voorlopig uit te gaan van de minimale behoefte in de gemeente Leiden. Dat betekent dat er in Leiden een tekort aan 2,5 sporthallen. Met de uitwijkmogelijkheden naar Sportzaal het Broekplein, die we gemakshalve meetellen als een halve sporthal en de sporthal van het Rijnlands Revalidatie Centrum zou Leiden nog een tekort van 1 sporthal hebben. Opgemerkt moet worden dat binnen de gemeente Leiden de meeste studenten op het sportterrein van de Universiteit sporten. De studenten zijn wel meegenomen in de bevolkingsprognose en dus ook in de behoefteberekening.

De Drie Oktoberhal is gebouwd in 1986 en de Vijf Meihal is zelfs gebouwd in 1968. De sporthallen zijn verouderd. Er is inmiddels een aardige slag gemaakt in het onderhoud. De Vijf Meihal is recent uitgebreid met extra plekken voor toeschouwers. Deze hal is de thuisbasis van basketbalvereniging ZZ Leiden.

Andere binnensportmogelijkheden

De gemeente Leiden heeft naast drie sporthallen dus nog een grote sportzaal Broekplein (1214m²) en een turnhal Broekplein (720m²). Beide zalen zijn eigendom van de gemeente. In de grote sportzaal worden verschillende takken van sport beoefend zoals volleybal, basketbal, badminton, korfbal, gymnastiek. Ook wordt de sportzaal gebruikt door scholen. De turnhal Broekplein is een specifieke turnzaal (22x30x7) uit 2000 met een permanente opstelling van de turntoestellen.

De gemeente heeft tevens twee tafeltennishallen, te weten Docos (956m²) en Scylla (711m²). De tafeltennishal van Docos is een houten tafeltennishal. De tafeltennishal van Scylla is een voormalig gymlokaal aangepast als tafeltennishal met kantinedeel. De tafeltennisvereniging van Scylla krijgt een nieuwe hal, welke wordt gebouwd naast het zwembad de Vliet. De hal moet in december 2011 klaar zijn. De nieuwe tafeltennishal is een hal die hoog genoeg is om er officiële wedstrijden te houden.

Universiteit

Op het sportterrein van de Universiteit kunnen studenten van de Universiteit Leiden sporten. Er zijn een grote sporthal (28x40x10), twee gymzalen (12x22x5,5), fitnessruimte, tafeltennisruimte, schermruimte en een roeibak. De sporthal kan verdeeld worden in twee basketbalvelden, drie volleybalvelden, twee tennisvelden, zes badmintonvelden, een zaalvoetbal-/zaalhandbalveld, een korfbalveld. Naast de sporthal en zalen zijn er ook buitenaccommodaties, te weten: twee beachvolleybalvelden, negen tennisbanen, een hockeyveld, een voetbalveld en een rugbyveld. De sportvoorzieningen op het terrein zijn redelijk verouderd.

De Universiteit richt zich in eerste instantie op de sportieve interesses en behoeften van studenten. Voor niet-studenten is het hierdoor lastig om van de sportfaciliteiten van de Universiteit gebruik te maken. Het percentage studenten in Leiden is relatief hoog vergeleken met andere steden. Deze studenten sporten voor een groot deel bij de Universiteit. Omdat zij nu wel in de norm voor binnensportaccommodaties worden meegenomen (bepaald aan de hand van aantal inwoners) kan ook om deze reden aangenomen worden dat de gemeente Leiden voor sporthallen kan uitgaan van het minimale draagvlakcijfer (één sporthal op 20.000 inwoners).

Gymzalen

De gemeente Leiden heeft op 51 locaties gymzalen in gebruik bij het onderwijs. Twee locaties van de gymzalen zijn gelokaliseerd in Stadsdeel Midden. De meeste locaties met gymzalen in gebruik bij het onderwijs zijn in stadsdeel West (n=19) en Zuid (n=19). In stadsdeel Noord zijn 11 locaties met gymzalen in gebruik bij het onderwijs. De gymzalen zijn primair bestemd voor onderwijs en zijn maar beperkt geschikt voor sportgebruik. Ze worden diensgevolge beperkt gebruikt door de sportsector. De meeste gymzalen zijn in beheer van het onderwijs.

De gymzaal Pietersgracht is een rijksmonument en wordt niet gebruikt voor onderwijs. Het is de accommodatie van de Taekwondovereniging "Leiden". Verder worden er verschillende vechtsportcursussen verzorgd, zoals Aikido.

Er zijn plannen voor zes nieuwe gymzalen voor het onderwijs in de wijk Houtkwartier. Het gaat hier om 1 sporthal (Dieperhout met een capaciteit van 4 gymnastieklokalen) en 1 sportzaal (Kikkerpolder, capaciteit 2 gymzalen). Om zo optimaal mogelijk gebruik te kunnen maken van de accommodaties vanuit sportperspectief zijn drie sportzalen in plaats van zes gymzalen aan te raden. Op die manier kan er gesport worden en gymles worden gegeven. Het lijkt mogelijk om met de aanvulling van deze voorgestelde drie sportzalen te voldoen aan de minimale behoefte aan binnensportruimte in Leiden en hiermee het tekort aan binnensportruimte weg te nemen. Er bestaan echter bezwaren vanuit het onderwijs en de buurt tegen deze plannen. Het is daarom vooralsnog onduidelijk of de uitbreiding van gymzalen of sportzalen in de wijk gaan plaatsvinden.

Ijsbaan

In 1976 is de ijsbaan Leiden in gebruik genomen. De overdekte ijsbaan bestaat uit een rondbaan van 200 meter en een binnengedeelte. De oppervlakte van de ijsvloer is 77 x 40. De binnenbaan heeft een afmeting van ongeveer 60x30. De ijsbaan is van een particulier en het beheer is in handen van de Stichting Ijsbaan Leiden. Het bezoekersaantal bij de ijsbaan is hoog (100.000 bezoekers in 22 weken per jaar). Niet bekend is hoeveel van deze bezoekers van buiten de gemeente Leiden komen. De ijsbaan is inmiddels sterk verouderd en moet vervangen of opgeknapt worden. De gemeente subsidieert de ijsbaan jaarlijks met 100.000 euro. De ijsbaan is een bovengemeentelijke voorziening en wordt veel gebruikt door verschillende verenigingen, ook vanuit buiten de gemeente Leiden. Nog onduidelijk is of de gemeente de ijsbaan in stand wil houden en of ze in dat geval gebruik wil maken van regionale steun om de ijsbaan te ontwikkelen. Het valt buiten het domein van dit onderzoek een oordeel te geven over de gewenste behoefte aan schaatsaccommodaties in Leiden.

Zwembaden

Er zijn in Leiden drie verschillende zwembaden: overdekt bad Vijf Mei, openluchtwembad De Vliet en combibad de Zijl. De zwembaden zijn eigendom van de gemeente.

Het Vijf meibad is de thuisbasis voor waterpolovereniging LZ 86. Het zwembad heeft een 25-meterbad. Het is gebouwd in 1969, en inmiddels erg verouderd.

Het binnenbad de Zijl heeft in het oude gedeelte en in het nieuwe gedeelte een 25-meterbad, een instructiebad (20x7,5), en in 2003 is er een nieuw recreatiebad bijgekomen. Tevens is er een recreatiebad buiten. In het binnenbad speelt de waterpolovereniging de Zijl op hoofdklasseniveau.

Het buitenbad de Vliet is een 50-meterbad. Daarnaast is er een recreatiebad. Het bad is geopend van 1 mei tot 1 september maar heeft per jaar tussen de 60.000 en 80.000 bezoekers. Het bad is in 1964 in gebruik genomen en is inmiddels toe aan modernisering.

Schoolzwemmen komt in Leiden niet meer zo veel voor en valt onder de sector onderwijs. Het Sportbedrijf organiseert het schoolzwemmen maar het onderwijs betaalt voor de activiteit. De behoefte aan zwemwater in de gemeente kan worden afgeleid van de bevolkingsomvang. Een gemeente met een inwonerstal van meer dan 100.000 heeft een behoefte aan 1.1 m² zwemwater per 100 inwoners. De gemeente Leiden heeft in 2011 bijna 118.000 inwoners (alle leeftijden). De bevolkingsprognose laat zien dat de gemeente Leiden in de komende jaren in omvang toeneemt, tot ongeveer 119.000 inwoners (alle leeftijden) in 2031. De behoefte aan zwemwater is voor de jaren 2011, 2021 en 2031 respectievelijk 1.297 m², 1.301 m² en 1.310 m².

De zwemmende Leidenaar heeft in Leiden de beschikking over 2025 m² zwemwater exclusief de recreatieve baden. Echter dit is inclusief het 50 meterbad van het buitenbad de Vliet, welke maar een deel van het jaar open is. Als alleen het zwemwater van de binnenbaden wordt meegenomen dan blijkt dat er 1275 m² zwemwater beschikbaar is in Leiden. Als er uitgegaan wordt van functioneel binnenwater heeft de gemeente Leiden een licht tekort aan binnenzwemwater. In de zomer, als ook het 50 meterbuitenbad van de Vliet geopend is heeft de gemeente Leiden meer dan genoeg mogelijkheden tot zwemmen. Tevens is er zwemwater beschikbaar bij het Rijnlands Revalidatie Centrum waar gebruik van gemaakt wordt als het centrum dat niet doet. Wel moet worden opgemerkt dat de zwembaden relatief oud zijn. Een tevredenheidsonderzoek onder de burgers kan wellicht meer zicht geven op de tevredenheid over de hoeveelheid zwemruimte en de kwaliteit van de voorzieningen.

4.3 Conclusies

De gemeente Leiden krijgt te maken met vergrijzing. Dit betekent minder inwoners van 12 tot en met 54 jaar en meer inwoners van 55 jaar en ouder. Door de toename van de vergrijzing zal er een veranderende sportbehoefte komen in Leiden. Ook zien we dat er in de stedelijke gemeenten een toename is van sporten in commercieel verband en het ongeorganiseerd sporten.

Uit de behoefteberekeningen voor de jaren 2011, 2021 en 2031 kan geconcludeerd worden dat voor alle sporten de behoefte aan sportaccommodaties over het algemeen vermindert in de loop van de jaren. Deze vermindering aan behoefte wordt veroorzaakt door een daling van het aantal 12- tot 54-jarigen in Leiden. Alleen wanneer de verwachte groei binnen een sporttak groot is, ramen we een stijging van de ruimtebehoefte. Dit laatste geldt voor hockey.

Door de daling van het aantal 12- tot 54-jarigen is de komende 20 jaar overwegend sprake van een afnemende behoefte aan ruimte voor sport. Voor een aantal sporten blijft overigens het huidige ruimtegebrek bestaan. Het grootste tekort aan velden doet zich voor bij hockey en tennis, maar ook bij voetbal worden op verenigingsniveau enkele tekorten geconstateerd, die overigens op termijn ombuigen in een evenwichtssituatie of ruimteoverschot.

Er is nu, maar ook in de toekomst, een tekort aan hockeyvelden in Leiden. Ondanks de daling van de bevolking van 12- tot 54-jarigen, zal er een stijging zijn van het aantal mensen dat wil hockeyen. Dit is op te maken uit de landelijke ledengroei van hockey in de afgelopen jaren die ook in Leiden vorm zal krijgen als meer ruimte voor hockey wordt geboden. Ook bij tennis is een tekort geconstateerd. Op dit moment is er een tekort van acht tennisvelden wat in 2021 gereduceerd is naar twee velden. Bij de sporten rugby, atletiek en honk- en softbal is geconstateerd dat zij voldoende ruimte hebben. Bij korfbal is sprake van een overschot aan velden nu en in de toekomst.

Voor Leiden is gebleken dat een minimale variant van één sporthal op de 20.000 inwoners volstaat. Er kan uitgegaan worden van een minimale variant in verband met de buffercapaciteit aan sportzalen en andere binnensportvoorzieningen (tafeltennisaccommodaties en turnhal) en de vergrijzing van de bevolking. Met de minimale variant heeft Leiden, dat ongeveer 112.000 inwoners telt, zes sporthallen nodig. Ook voor 2021 en 2031 blijft het aantal van zes sporthallen noodzakelijk. Met de bestaande drie sporthallen die Leiden nu heeft, betekent dit een tekort van drie sporthallen. Het tekort aan sporthallen kan nu en in de toekomst deels opgevangen worden door de sportzaal op het Broekplein en het Rijnlands Revalidatie Centrum. Daarnaast kunnen studenten gebruik maken van de faciliteiten van Universiteit Leiden. Er blijft echter ook dan nog steeds een tekort van één sporthal binnen de gemeente Leiden. Een uitbreiding met één sporthal in de toekomst past bij de geschetste behoefte.

Voor wat betreft het zwemwater in Leiden kan geconcludeerd worden dat er voldoende zwemwater beschikbaar is.

De ijsbaan in Leiden is aan een opknopbeurt of aan vervanging toe. De ijsbaan wordt door veel Leidenaren, maar ook door mensen buiten Leiden gebruikt. Er kan gekozen worden om de ijsbaan in stand te houden of om de ijsbaan met regionale steun uit te breiden, mede vanwege het gebruik van de ijsbaan door niet-Leidenaren.

5. Kosten van sportvoorzieningen

Maatschappelijke voorzieningen kosten geld. Sportvoorzieningen vormen daar geen uitzondering op. De gebruikers van de sportvoorzieningen (met name sportverenigingen) betalen een vergoeding voor het gebruik van een sportaccommodatie die niet kostendekkend is.

In dit hoofdstuk worden de kosten van de gemeentelijke sportaccommodaties in Leiden inzichtelijk gemaakt. Hierbij wordt aandacht besteed aan de kosten voor het beheer en de exploitatie, maar ook aan de kapitaallasten. Deze kosten worden afgezet tegen de gehanteerde tarieven om een beeld te krijgen van de kostendekkendheid: het dekkingspercentage. Ook de subsidiestromen worden nader beschouwd om te zien of ze van invloed zijn op de kostendekkendheid van de accommodaties. Allereerst wordt aandacht besteed aan de beheer- en organisatiestructuur in Leiden gezien de mogelijke invloed hiervan op de kostendoorrekening.

5.1 Beheer- en organisatiestructuur

Het beheer en de exploitatie van gemeentelijke sportvoorzieningen vormt een kerntaak van het Sportbedrijf Leiden. Deze intern verzelfstandigde afdeling met circa 65 FTE aan medewerkers is extern gehuisvest op sportpark Morskwartier II. Het Sportbedrijf opereert, in principe, op basis van prestatieafspraken, zoals vastgelegd in een managementcontract met de gemeentelijke moederorganisatie. Voor ondersteunende diensten (personeelszaken, IT, juridisch) doet het Sportbedrijf een beroep op andere afdelingen (o.a. shared servicecentre) binnen de gemeentelijke organisatie. Sinds enkele jaren wordt er ‘gesproken’ over een eventuele externe verzelfstandiging en worden de mogelijkheden hiertoe verkend, naar aanleiding van het Raadsbesluit ‘Regie op maat’.

Ten behoeve van realisatie en ontwikkeling van sportbeleid beschikt de gemeentelijke organisatie over 1,44 FTE ambtelijke capaciteit. Betreffende medewerkers (2 personen) zijn ondergebracht bij respectievelijk de afdelingen realisatie en ontwikkeling en vormen geen onderdeel van het sportbedrijf. In de gemeente Leiden is tevens de Leidse Sportfederatie actief. De federatie heeft een formele adviesfunctie aan het College van Burgemeester en Wethouders.

De gemeente Leiden telt twee geprivatiseerde verenigingen (tennis). De overige verenigingen huren hun accommodaties (velden, was- en kleedlokalen, sporthallen, zwembaden) van de gemeente. De gemeente heeft veruit de meeste sportaccommodaties in Leiden in eigendom. Naast de gemeente zijn er nog de Universiteit Leiden, de twee geprivatiseerde tennisverenigingen, onderwijsinstellingen en de eigenaren van de Leidse IJshal die verschillende sportaccommodaties bezitten.

De verantwoordelijkheid van de gemeente ten aanzien van sportaccommodaties strekt zich uit tot de zogeheten basissportvoorziening. Dit betreft de sportgebonden accommodaties en opstallen zoals velden, veldinrichting, was- en kleedlokalen, binnensportaccommodaties en de zwembaden. Niet direct sportgebonden accommodaties en opstallen zoals clubkantines, bovennormatieve veldverlichting, was- en kleedlokalen en bestuurskamers vormen geen basissportvoorziening en komen volledig voor rekening van de sportvereniging.

5.2 Huidige kostenstructuur

De kosten voor achtereenvolgens de binnensport, buitensport en zwembaden in Leiden kunnen als volgt nader worden gespecificeerd.⁴

Binnensport

De kostenopbouw voor de binnensport wordt in navolgende tabel gespecificeerd.

Tabel 5.1 Kostenopbouw voor de binnensport

Binnensport accommodaties	type	Kapitaallasten (euro)	Exploitatie last (euro)	Gebruikers vergoed (euro)	Exploit result (euro)
De Zijl	Sporthal	139.342	109.778	75.975	-173.145
Vijf mei hal	Sporthal	27.175	104.208	118.370	-13.013
Drie oktober hal	Sporthal	17.366	84.623	107.275	5.286
Broekplein	Sportzaal	47.803	80.650	55.110	-73.343
Pieterskerkgracht	Gymnastiek lokaal	2.671	34.087	8.817	-27.941
Broekplein	Turnzaal	56.065	45.292	52.157	-49.200
Gymnastieklokalen	Gymnastiek lokalen		167.845	174.923	7.078
Rijnland revalidatiecentrum	Sporthal		58.457	37.269	-21.188
Overige sportaccommodaties	Overig	46.401	279.609	163.405	-162.605
Algemeen	Sportbedrijf sporthallen		375.979		-375.979
Totaal		336.823	1.340.528	793.301	-884.050

De gymnastieklokalen zijn het eigendom van de onderwijsinstellingen en worden door de het gemeentelijk sportbedrijf gehuurd om vervolgens te kunnen worden ingezet ten behoeve van verenigingssport. Het Rijnlands Revalidatiecentrum wordt eveneens gehuurd door de gemeente ten behoeve van het accommoderen van sportverenigingen. Een soortgelijke relatie bestaat er niet met de Universitaire sportaccommodaties.

Tot de categorie overige sportaccommodaties, opgenomen in tabel 5.1, worden gerekend:

- Gebouw Groenesteeg 107
- Jeugdorp Zuid-West
- Jachthaven De Kooihaven
- Botenloods Die Leythe
- CBR Smaragdlaan 99a

⁴ Indien het gaat om personeelskosten van medewerkers die werkzaam zijn op of voor betreffende accommodaties dan zijn de kosten meegenomen in de exploitatielasten inclusief overhead.

- Tafeltennisvereniging Scylla
- Wielerbaan Swift

Buitensport

De kostenopbouw voor de buitensport wordt in navolgende tabel gespecificeerd.

Tabel 5.2 Kostenopbouw voor de buitensport

Buitensport accommodaties	Kapitaallasten (euro)	Exploitatie last (euro)	Gebruikers vergoed (euro)	Exploit result (euro)
Sportvelden	510.272	816.565	407.259	-919.578
Atletiekaccommodatie	58.135	99.444	27.925	-129.654
Tennisbanen	91.689	108.652	244.793	44.452
Cultuurtechnische zaken		523.667		-523.667
Totaal	660.096	1.523.328	679.977	-1.528.447

De in de tabel opgenomen kosten voor tennis heeft betrekking op vier van de zes Leidse tennisverenigingen. De overige twee tennisverenigingen zijn geprivatiseerd. De post sportvelden omvat een post van € 71.250 voor exploitatiebijdragen aan investeringen. Onder cultuurtechnische zaken wordt verstaan het onderhoud aan (kunst)grasvelden en banen.

Zwembaden

De kostenopbouw voor de zwembaden wordt in navolgende tabel gespecificeerd.

Tabel 5.3 Kostenopbouw zwembaden

Zwembaden	Kapitaallasten (euro)	Exploitatie last (euro)	Gebruikers vergoed (euro)	Exploit result (euro)
Vijf mei bad	80.934	951.348	297.325	-734.957
De Vliet	52.251	275.785	120.326	-207.710
De Zijl	493.369	747.471	757.617	-483.233
Sportbedrijf zwembaden		1.611.639		-1.611.639
Totaal	626.554	3.586.243	1.175.268	-3.037.529

De post sportbedrijf zwembaden betreft loonkosten voor de inzet van medewerkers op alle drie de zwembaden.

5.3 Kostendeckendheid van voorzieningen

De bijdrage die de gebruikers betalen afgezet tegen de totale kosten voor betreffende voorziening – het dekkingspercentage – geeft inzicht in de kostendeckendheid van voorzieningen. Qua kosten wordt hierbij ondermeer rekening gehouden met de kosten voor onderhoud, exploitatie en personeel.

Het dekkingspercentage voor de verschillende typen sportvoorzieningen - inclusief kapitaallasten - wordt in tabel 5.4 nader gespecificeerd.

Tabel 5.4 Dekkingspercentage incl. kapitaallasten

Type sportvoorziening	Dekkingspercentage incl. kapitaallasten (%)
Binnensport	47,3
Buitensport	30,8
Groene sportvelden	23,4
Atletiekaccommodaties	13,5
Tennisbanen	93,2
Zwembaden	27,9

Een nadere specificatie van de dekkingspercentages van verschillende soorten voorzieningen is opgenomen in bijlage 7.

De kapitaallasten vormen een mogelijk ‘storende variabele’ in voorgaand vergelijk. De kapitaallasten worden (uitgaande van een lineaire afschrijvingssystematiek) voornamelijk ingegeven door de leeftijd van de accommodatie. Dit vormt een factor die niet te beïnvloeden is. Wanneer de kapitaallasten buiten beschouwing worden gelaten, worden de dekkingspercentages voor de verschillende type sportvoorzieningen als volgt:

Tabel 5.5 Dekkingspercentage excl. kapitaallasten

Type sportvoorziening	Dekkingspercentage excl. kapitaallasten (%)
Binnensport	59,2
Buitensport	43,9
Groene sportvelden	33,0
Atletiekaccommodaties	18,6
Tennisbanen	149,1
Zwembaden	32,8

Op basis van voorgaande tabel kan worden gesteld dat de gemeente relatief het meest betaalt voor zwemaccommodaties – dat zijn de duurste voorzieningen - gevolgd door buitensport- en binnensportaccommodaties. Hierbij wordt opgemerkt dat een belangrijk deel van de inkomsten van de zwembaden *niet* afkomstig is van de zwemverenigingen maar van recreatief gebruik, zweminstructie en doelgroepgebruik. Bij overdekte zwembaden die multifunctioneel worden gebruikt blijkt circa 80% van de inkomsten gegenereerd te worden uit recreatief bezoek en doelgroepgebruik.

Op basis van eerder onderzoek kan een betrouwbaar vergelijk worden gemaakt met de dekkingspercentages van een viertal middelgrote tot grote Brabantse gemeenten⁵. Op basis van dit vergelijk kunnen de navolgende aspecten worden benoemd:

- Het beeld dat de gemeente Leiden verhoudingsgewijs meer betaalt voor buitensportvoorzieningen dan voor binnensportvoorzieningen, wordt ondersteund door cijfermateriaal van de vier Brabantse gemeenten;
- In vergelijking met andere gemeenten ligt het dekkingspercentage voor de buitensport in Leiden circa 10% hoger dan het gemiddelde dekkingspercentage van de vier Brabantse gemeenten. Dit wordt mede veroorzaakt door het hoge dekkingspercentage van de tennisvoorzieningen. In Leiden wordt een viertal tennisverenigingen tot de gemeentelijke basissporten gerekend, waar in andere gemeenten de tennisverenigingen vaak geprivatiseerd zijn;
- Het dekkingspercentage voor de binnensport in Leiden is in vergelijking met de vier Brabantse gemeenten circa 10% lager. In verhouding draagt de gemeente Leiden een groot deel van de kosten van de binnensport.

Subsidies in de sport

Een andere mogelijke variabele die van invloed kan zijn op de kostendekking van sportvoorzieningen zijn subsidies. Subsidies kunnen (ten dele) accommodatie gerelateerd zijn. Hierbij kan gedacht worden aan (eenmalige) investeringssubsidies of onderhoudssubsidies.

Tabel 5.6 Subsidies in de sport

Subsidies		Euro	Opmerkingen
Ouderen		22.000	
Topsport		76.000	Via stichting Topsport Leiden
Sportsubsidie	Stichting IJshal	100.000	Meerjarig
	Leidse Sport Federatie	5.882	
	Schoolsportcommissie	32.576	
	Stichting Marathon	24.797	
Jeugdsport		52.000	Aparte deelverordening
Sportevenementen		26.000	Aparte deelverordening
Totaal		339.255	

Uit voorgaand overzicht blijkt dat er geen sprake is van accommodatiegerelateerde subsidies in de gemeente Leiden met uitzondering van de subsidie aan de stichting IJshal. Dit betreft echter geen 'basisvoorziening'.

Kosten voor onderhoud

De kosten voor onderhoud aan de sportaccommodaties en -voorzieningen vormen onderdeel van de gehele exploitatie. In de regel zijn deze kosten gebaseerd op de verwachte onderhoudstaken die meerjarig (voor 10 jaar) geraamd worden. Het meerjarig gemiddelde aan onderhoudskosten

⁵ Zie o.a. "Een veld voor de helft: over sociale tarieven en subsidies" Hoekman, Romijn en Rutten (2011).

wordt vervolgens opgenomen in de begroting. Op deze wijze kan een kwalitatief goede onderhoudstaat van de sportvoorzieningen worden geborgd. De gemeente Leiden vormt hierop geen uitzondering. Echter, er dienen vraagtekens geplaatst te worden bij de actualiteit en volledigheid van de huidige onderhoudsprogramma's die ten grondslag liggen aan de gemeentelijke begroting (i.e. Sportbedrijf Leiden). In het kader van een eventuele verzelfstandiging van het gemeentelijke Sportbedrijf is tevens gekeken naar de kwaliteit van de meerjarige onderhoudsprogramma's. Dit heeft geleid tot een actualisatie die bekendheid geniet als het Rapport Kraan. Dit rapport bevat een zorgvuldige en gedetailleerde uiteenzetting en raming van alle te voorziene werkzaamheden die nodig zijn om een goede onderhoudstaat van de sportaccommodaties te kunnen garanderen. In sommige gevallen betekent dit dat er een inhaalslag gemaakt moet worden. Op basis van Rapport Kraan is becijferd dat er jaarlijks € 600.000 extra aan onderhoudsbudget nodig is. Dit betreft een substantiële verhoging van de huidige onderhoudsbudgetten met circa 25%. Volgens direct betrokkenen wordt deze verhoging mede veroorzaakt door het beleid van voorgaande jaren dat zich heeft gekenmerkt door een te laag ambitieniveau voor het (groot) onderhoud. Hierdoor was het vaak moeilijk om dekking te vinden voor noodzakelijk geacht onderhoud.

Een bijstelling van de kwaliteitseisen van het onderhoud betekent evenwel een substantiële verhoging van de gemeentelijke kosten voor de sportinfrastructuur. Kosten die wanneer ze nu niet programmatisch worden opgenomen, mogelijk zelfs zich op langer termijn gaan wreken en leiden tot slechtere accommodaties en zo mogelijk nog meer kosten.

5.4 Financiële consequenties toekomstige behoefte sportvoorzieningen

In voorgaande hoofdstukken is de toekomstige behoefte aan sportvoorzieningen in beeld gebracht met als peilmomenten de jaren 2011, 2021 en 2031. In deze paragraaf wordt een financiële vertaalslag gemaakt. De kostenramingen zijn gebaseerd op een gelijkblijvend beheer- en organisatiemodel van de sport in Leiden en realisatie van sportvoorzieningen met een gemeentelijk verzorgingsgebied en de gesignaleerde tekorten in sportvoorzieningen uit het voorgaande hoofdstuk. Allereerst wordt aandacht besteed aan het Meerjarig Investerings Programma.

Meerjarig investeringsprogramma (MIP)

De gemeente Leiden hanteert voor investeringen in haar sportinfrastructuur een meerjarig investeringsprogramma (MIP). In dit programma zijn alle voorziene investeringen voor de komende vier jaar in de sport opgenomen. Deze investeringen kunnen betrekking hebben op uitbreiding van de huidige sportcapaciteit, maar ook op renovatie en vervanging. Kleinschalige renovatie en vervanging – met een waarde tot € 100000 – wordt opgenomen in het meerjarig onderhoudsprogramma (MOP). De investeringen in de sport voor het komende boekjaar worden vanuit het MIP overgeheveld naar de programmabegroting. Het actuele MIP is opgenomen in de bijlage 8.

Wanneer het MIP nader wordt beschouwd dan kunnen de volgende bijzonderheden worden benoemd:

- de afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in de renovatie van sportvoorzieningen, kunstgrasvelden en tijdelijke maatregelen;

- kapitaalintensieve maatregelen voor de binnensport, zwembaden en ijsbaan zijn vooralsnog niet gehonoreerd en ook niet opgenomen in het MIP voor de komende vier jaar.

De verwachte bijstelling van de binnensportaccommodaties, zwembaden en ijsbaan wordt geraamd op ruim € 41 miljoen euro. Dit beeld komt overeen met dat van de Motie Sandick en rechtvaardigt de conclusie dat het overgrote merendeel van de voorziene kosten voor de sportinfrastructuur in Leiden wordt bepaald door vraagstukken rondom binnensportaccommodaties, zwembaden en een ijsbaan.

Behoeftewontwikkeling nader beschouwd

De behoefteontwikkeling voor de verschillende sportdisciplines wordt nader beschouwd vanuit een financieel perspectief. Hierbij wordt teruggegrepen op de conclusies uit hoofdstuk vier.

Voetbal

In hoofdstuk vier wordt de ontwikkeling van de behoefte aan voetbalvelden nader beschreven en afgezet tegen de huidige capaciteit. Hieruit volgt dat bij enkele verenigingen op korte termijn een ondercapaciteit te verwachten valt, terwijl op termijn het actuele tekort naar verwachting zal ombuigen naar een overschot aan voetbalvelden. De investering om invulling te geven aan de benodigde accommodatiecapaciteit is afhankelijk van de keuzes van de gemeente en de beschikbare ruimte. Een deel van de benodigde capaciteit kan gerealiseerd worden middels de aanleg van kunstgrasvoetbalvelden. Een kunstgrasvoetbalveld kan gelijktijdig dienst doen als wedstrijd- en trainingsveld. De beschikbare ruimte kan hierdoor intensief gebruikt worden. De eenmalige investering voor een kunstgrasveld bedraagt evenwel circa € 400.000⁶ en de jaarlijkse kapitaallasten circa € 40.000. Wanneer ruimte echter een beperkende factor vormt, kan kunstgras uitkomst bieden.

Wanneer er ruimte beschikbaar is, kan de voetbalcapaciteit worden verruimd middels de inzet van natuurgras. Een natuurgrasvoetbalveld heeft een beperktere speelcapaciteit –voor zowel wedstrijden als training - dan kunstgras maar is qua investering beduidend voordeliger. De eenmalige investering voor een natuurgras voetbalveld wordt geraamd op circa € 110.000⁷ en de jaarlijkse kapitaallasten op circa €14.000. Tot slot dient bij verruiming van de veldcapaciteit tevens aandacht te bestaan voor de capaciteit aan was- en kleedlokalen. Elk veld dient te beschikken over tenminste een tweetal was- en kleedlokalen en afhankelijk van het totaal aantal velden mogelijk een tweetal extra⁸. De eenmalige investeringskosten voor een was- en kleedlokaal voor voetbal worden geraamd op circa €30.000 en de jaarlijkse kapitaallasten op circa € 2.200.

⁶ Raming inclusief verlichting en veldinrichting op basis van rubber ingestrooid kunstgras.

⁷ Inclusief veldverlichting en terreininrichting.

⁸ Vigerende NOC*NSF capaciteitsnormen gaan uit van twee was- en kleedlokalen per wedstrijdveld en twee extra per elk drietal velden. Gemeenten kunnen afwijkende normen hanteren

De uiteindelijke keuze voor realisatie van voldoende buitensportcapaciteit moet gebaseerd zijn op een goed overwogen accommodatieplan waarbij ondermeer wordt gelet op de verenigingsoverstijgende ruimtelijke oplossingen binnen de verschillende sportparken en tijdige vervanging van bestaande buitensportvoorzieningen.

Hockey

Hoe de feitelijke behoefte aan hockeyvelden zich zal ontwikkelen is onzeker. De vereniging in Leiden heeft vanwege het huidige tekort aan velden een ledenstop ingesteld. Uitgaande van de groeiverwachting van de hockeysport in Nederland zal de behoefte aan velden verder toenemen en het huidige tekort van één veld verder oplopen. De huidige ondercapaciteit kan worden weggenomen met de aanleg van één extra zandingestrooid kunstgrasveld.

Hoe de hockeysport in Leiden in de toekomst wordt geacommodeerd is afhankelijk van de feitelijke behoefteontwikkeling, de beschikbare ruimte en de keuzes van de gemeente in deze. Er is sprake van een ruimtetekort dat mogelijk op te vangen is vanuit de overcapaciteit van de korfbal of op termijn bij de voetbalverenigingen, en eventueel via de realisatie van een tweede (satelliet)vereniging elders in Leiden.

De uiteindelijke realisatie van voldoende hockeycapaciteit dient gebaseerd te zijn op een goed doorwrochten accommodatieplan waarbij ondermeer wordt gelet op de verenigingsoverstijgende ruimtelijke oplossingen binnen de verschillende sportparken, tijdige vervanging van bestaande buitensportvoorzieningen en monitoring van de behoefteontwikkeling.

De benodigde eenmalige investering voor de realisatie van een zandingestrooid kunstgrasveld voor hockey inclusief verlichting wordt geraamd op circa € 275.000 en de hieruit volgende kapitaallasten op circa € 29.000. De benodigde eenmalige investering voor de realisatie van een tweetal ruime (35m²) was- en kleedlokalen wordt geraamd op circa € 90.000 en de jaarlijkse kapitaallasten op circa € 6.500.

Tennis

Er is ruimtetekort bij een drietal verenigingen. Het ruimtetekort zal in de komende jaren naar verwachting afnemen. Afhankelijk van de beschikbare ruimte en de strategische keuzes van de gemeente Leiden kan hier nadere uitwerking aan worden gegeven. Te overwegen valt om de feitelijke ondercapaciteit weg te nemen op een dusdanige wijze dat het aantal banen dat naar verwachting op termijn niet meer nodig zal zijn, op relatief eenvoudige wijze een (alternatieve) sportbestemming kan krijgen.

De uiteindelijke realisatie van een afgestemde capaciteit aan tennisbanen dient onderwerp te zijn van een goed doorwrochten accommodatieplan. De benodigde investering voor de realisatie van één all-weather tennisbaan inclusief verlichting wordt geraamd op circa € 55.000.

Overige buitensporten

Ten aanzien van de overige buitensporten – korfbal, honk- en softbal, rugby, handbal en atletiek - bestaan er geen capaciteitsproblemen en worden die evenmin verwacht. Deze buitensporten verdienen echter wel de aandacht vanuit het oogpunt van het borgen van een kwalitatief goede onderhoudsstaat. Bij de korfbal is er sprake van een bestendige overcapaciteit. Mogelijkerwijs

kan de overcapaciteit bij het korfbal een (deel)oplossing bieden voor capaciteitsproblemen bij andere sporten. Het zou goed zijn dit zijn beslag te laten krijgen in het accommodatieplan.

Binnensport

Uitgaande van de behoeferaming, is er een tekort van drie sporthallen in Leiden. Rekening houdend met uitwijkmogelijkheden naar andere binnensportvoorzieningen wordt het tekort geraamd op tenminste één sporthal. De kwaliteit van de huidige drie sporthallen is bovendien matig. Grootschalige renovaties zijn aan de orde en de gemeente is voornemens om te komen tot vervangende nieuwbouw van de Vijf Meihal. De binnensportcapaciteit ten behoeve van het onderwijs zou in de wijk Hourkwartier worden verruimd met zes extra gymnastieklokalen. Het gaat hier om 1 sporthal (Dieperhout met een capaciteit van 4 gymnastieklokalen) en 1 sportzaal (Kikkerpolder, capaciteit 2 gymzalen). Indien deze verruiming kan worden gerealiseerd kan tevens een substantiële bijdrage worden geleverd aan de verruiming van de binnensportcapaciteit ten behoeve van de verenigingssport. Dit vormt evenwel nog onderwerp van gesprek. De kosten voor realisatie van een nieuwe sporthal worden in sterke mate bepaald door de wensen en vereisten zoals vloeroppervlak, hoogte, materiaalgebruik en aanwezige voorzieningen, o.a. tribune, horeca, pers, (para) medisch. Op basis van een programma van wensen zou nadere uitwerking gegeven moeten worden aan de gewenste en noodzakelijk geachte verruiming van de binnensportcapaciteit. Hierbij kan tevens worden gekomen tot een vervlechting met andere functies zoals onderwijs, een zwembad of andersoortige multifunctionele toepassingen. De kosten voor realisatie van een kwalitatief goede sporthal die zowel door sportverenigingen als onderwijs gebruikt kan worden, worden geraamd op circa drie miljoen euro.

Zwembaden

Het binnenzwemwater in Leiden voldoet aan de gestelde normen. Echter het huidige Vijf Meibad is sterk verouderd. Evenals de gelijknamige sporthal staat ook het Vijf Meibad op de nominatie om vervangen te worden. Hiertoe wordt een bedrag aangehouden van € 15 miljoen dat (vooralnog) niet is opgenomen in de programmabegroting of het meerjarig investeringsprogramma.

De kosten voor realisatie van een zwembad – ter vervanging van het huidige Vijf Meibad – worden voornamelijk bepaald door de gewenste (clustering van) functionaliteiten, de configuratie en het materiaalgebruik. Hierover zijn in de gemeente verschillende oriëntaties gaande ondermeer ten aanzien van “25/21 Gewoon Zwemmen” het accommodatieplan van de KNZB. De fase van planvorming is echter nog niet dermate gevorderd dat een realistische raming van de kosten voor de realisatie van de wenselijk en noodzakelijk geachte zwemvoorziening in Leiden kan worden gegeven. Er wordt wel de nadrukkelijke wens ervaren om hier nadere uitwerking aan te gaan geven. Het gemeentelijk accommodatieplan kan hiertoe een goede aanzet vormen.

IJsbaan

Leiden beschikt over een relatief kleine en verouderde ijsbaan die in particulier bezit is. Indien de gemeente wenst te blijven beschikken over een kunstijsbaanvoorziening dan is een grondige renovatie maar bij voorkeur vervangende nieuwbouw een vereiste. De kosten voor een nieuwe ijsbaan worden in het gemeentelijke investeringsprogramma geraamd op € 18 miljoen. Een dergelijke investering mag niet haalbaar worden geacht door de private eigenaar van de huidige

ijsbaan en vergt de financiële steun van de gemeente. Gezien het verzorgingsgebied van een ijsbaan, dat de gemeentelijke grenzen (ver) te buiten gaat, vormt de gezamenlijke realisatie van een kunstijsbaan met andere gemeenten een realistisch uitgangspunt, zeker gezien de schaatsparticipatie en –deelname in de regio en plannen om te komen tot een kunstijsbaan bij naburige gemeenten. Hierbij kan de gemeente Leiden zich eveneens de vraag stellen of de zelfstandige realisatie van een kunstijsbaan – dus zonder de medewerking van andere gemeenten/provincie of private partijen - voor haar een haalbare ambitie vormt. Voorgaande en andere vragen ten aanzien van de eventuele realisatie van een ijsbaan verdienen een plek in het gemeentelijke accommodatieplan.

5.5 Conclusies

De verantwoordelijkheid van de gemeente ten aanzien van sportaccommodaties strekt zich tot de zogeheten basissportvoorziening. Dit betreft de sportgebonden accommodaties en opstallen zoals velden, veldinrichting, was- en kleedlokalen, binnensportaccommodaties en de zwembaden. Niet direct sportgebonden accommodaties en opstallen zoals clubkantines, bovennormatieve veldverlichting, was- en kleedlokalen en bestuurskamers vormen geen basissportvoorziening en komen volledig voor de eigen rekening van de sportvereniging.

Gemeente Leiden betaalt naar verhouding meer voor buitensportaccommodaties dan voor binnensportaccommodaties, zwembaden uitgezonderd. Oftewel, de dekkingspercentages van de buitensport en zwembaden zijn lager dan het dekkingspercentage van de binnensport. Dit is een vertrouwd patroon bij gemeenten. Wel kan worden geconcludeerd dat het dekkingspercentage voor de buitensport, dankzij de hoge dekkingspercentages bij de tennisbanen, relatief hoog is in vergelijking met andere gemeenten. De dekkingspercentages van de binnensport zijn overigens wat lager dan op basis van het landelijk beeld mag worden verwacht.

Gemeente Leiden heeft behoudens de subsidie aan de stichting IJshal, geen accommodatiegerelateerde subsidies waar de gebruikers van de accommodaties van kunnen profiteren als compensatie voor het tarief dat ze betalen.

De meerjarige onderhoudsprogramma's voor sportaccommodaties die ten grondslag liggen aan de gemeentelijke begroting (i.e. Sportbedrijf Leiden) dienen te worden geactualiseerd. Een bijstelling van de kwaliteit van het onderhoud betekent een substantiële verhoging van de gemeentelijke kosten aan de sportinfrastructuur. Op basis van het rapport Kraan is becijferd dat er jaarlijks € 600.000 extra aan onderhoudsbudget nodig is. Wanneer deze kosten nu niet programmatisch worden opgenomen, kan zich dit later wreken. Dit kan leiden tot slechtere accommodaties en uiteindelijk nog meer kosten.

Daarnaast vragen de huidige, en toekomstbestendige, tekorten aan sportruimte om investeringen uitgaande van de centrale doelstelling om adequate voorwaarden te bieden voor een zo hoog mogelijke sportdeelname. Het gaat hierbij om extra investeringen voor voetbal, hockey, tennis en de binnensport die afhankelijk van het ambitieniveau van de gemeente en de ruimtelijke mogelijkheden kunnen worden ingevuld in het accommodatieplan.

6. Conclusies

In dit laatste hoofdstuk geven we op basis van de bevindingen een overzicht van de conclusies. We hebben deze gestructureerd aan de hand van de onderzoeksvragen uit het onderzoek. Hierbij maken we onderscheid in de evaluatie van de uitvoering van het beleid, de behoefteontwikkeling voor sportaccommodaties en de kosten en kostendekkendheid van sportaccommodaties.

6.1 Uitvoering van het sportbeleid

Operationalisatie doelstellingen

De sportnota kent een functionele centrale doelstelling. Deze centrale doelstelling is geoperationaliseerd in vijf subdoelstellingen. De vijf subdoelstellingen lijken te zijn ingegeven door de aanwezige meetinstrumenten en sluit niet op alle terreinen aan bij de centrale doelstelling. Een voorbeeld hiervan is dat de doelgroep gehandicapten wel in de centrale doelstelling is weergegeven, maar niet in de subdoelstellingen terugkomt. Ook wordt de doelgroep jeugd in de subdoelstellingen beperkt tot 12- tot 17-jarigen. Daarbij zijn de subdoelstellingen in een enkel geval anders geformuleerd dan verwacht zou mogen worden. Een voorbeeld hiervan is dat ouderen minstens een half uur intensief moeten bewegen. De nationale standaard is dat ouderen minstens een half uur matig intensief moeten bewegen.

In de nota wordt de inzet op sport gelegitimeerd vanuit de maatschappelijke effecten van sport. Er wordt een één-op-één relatie gelegd tussen sport en maatschappelijke effecten. Het ontbreekt aan een toelichting op deze maatschappelijke effecten en hoe sport wordt ingezet om deze – positieve – maatschappelijke effecten te optimaliseren. Hierdoor is het onduidelijk wat de investering in sport legitimeert en waarom het verhogen van de sportdeelname wenselijk is.

De concretisering van de sportnota in een uitvoeringsplan is vormgegeven op basis van vier beleidslijnen. Deze vier beleidslijnen zijn te zien als de beleidsinstrumenten, die ervoor moeten zorgen dat de doelstellingen worden gerealiseerd. Binnen deze beleidslijnen komen niet alle vijf geoperationaliseerde doelstellingen aan bod, maar worden wel andere indicatoren en doelstellingen benoemd.

De concretisering van het beleid in de vorm van een uitvoeringsplan is waardevol. Het zorgt voor een goed overzicht van de agenda voor de komende periode en biedt houvast in de beleidsuitvoering. De omvang van het uitvoeringsplan en de aard van de activiteiten maakt het niet realistisch te veronderstellen dat het uitvoeringsplan ook daadwerkelijk in zijn volledigheid tot uitvoering kon worden gebracht. Vooral de activiteiten die verband houden met uitbreidingen van de ruimte voor sport en grootschalige renovaties zijn niet af te ronden in de beleidsperiode, enerzijds vanwege het ontbreken van de financiële middelen om tot uitvoering over te gaan en anderzijds vanwege het ontbreken van fysieke – ruimtelijke – mogelijkheden om uitbreidingen in de ruimte voor sport te realiseren. Het uitvoeringsplan was te onevenwichtig samengesteld wat betreft complexiteit, schaalgrootte en kosten en te ambitieus waardoor bij de burgers, sportverenigingen en raadsleden hoge verwachtingen zijn gewekt over de uitkomsten van de beleidsperiode. Hierbij speelt mee dat bij het vaststellen van de nota de financiële benodigde middelen niet meteen waren geregeld, waardoor de uitvoering niet kon worden gerealiseerd.

Het sportbeleid is door de gemeente Leiden geëvalueerd met een tussenrapportage na twee jaar en een eindrapportage na vier jaar. De evaluatie van het beleid heeft zich vooral gericht op de evaluatie van de 45 actiepunten uit het uitvoeringsprogramma. Er is geen evaluatie op de doelstellingen uitgevoerd en niet beschreven welke leerpunten de beleidsevaluatie heeft opgeleverd voor toekomstig beleid. In de jaarverslagen zijn incidenteel effect- en prestatiedoelen gerapporteerd. Daarbij zijn niet altijd alle beleidslijnen benoemd.

Sturing op het sportbeleid

De uitvoering van de sportnota lag voor een groot deel bij het Sportbedrijf. De formatie sport heeft zich niet beziggehouden met de werkelijke uitvoering van het sportbeleid maar meer met het afwikkelen van praktische zaken zoals langdurige huurcontracten, het voorbereiden van politieke besluitvorming (bijvoorbeeld bij nieuwbouw sportaccommodaties), de wijziging van financieringssystematiek voor investeringsprogramma toepasbaar voor sportvoorzieningen, en samenwerking zoeken met andere ambtelijke afdelingen zoals onderwijs voor probleemoplossingen. Er is in de afgelopen beleidsperiode veel aandacht uitgegaan naar het Huis voor de Sport. Uiteindelijk is het Huis Voor de Sport stopgezet omdat het financieel niet haalbaar was. Daarnaast is de formatie benut voor het reageren op de ingestelde moties ten aanzien van sport.

We hebben geconstateerd dat het ontbreekt aan een uitvoeringsovereenkomst met het Sportbedrijf, waardoor maar beperkt sturing plaatsvindt op de uitvoering van het sportbeleid door het Sportbedrijf. De sturing van het sportbeleid werd verder bemoeilijkt door het beperkte zicht op de vorderingen op kernindicatoren. De beperkte monitoring van het sportbeleid is onder andere het gevolg van de versnippering over verschillende meetinstrumenten (jongerenpeiling, ouderenpeiling, leefbaarheidsmonitor) en de beperkingen die deze instrumenten kennen (in frequentie, steekproef, vraagstelling, etc.). Daarnaast was de informatievoorziening over de uitkomsten van deze meetinstrumenten beperkt. Middels de motie 'Sportmonitor' is door de Raad geprobeerd om adequate monitoring te bewerkstelligen. Bij de afwikkeling van de motie is besloten om te kijken of de huidige instrumenten volstaan. De motie is nog in uitvoering.

Het zicht op de voortgang van de realisatie van het beleid was door de beperkte monitoring onvolledig en daarnaast bleek de huidige informatievoorzieningen via jaarverslagen onvoldoende inzicht te geven in de voortgang op geformuleerde doelstellingen in het sportbeleid. Dit is mogelijk ook deels een verklaring voor het relatief grote aantal moties dat is ingediend door de Raad. Anderzijds speelt hier de te ambitieuze uitvoeringsprogramma in relatie tot de ruimtelijke en financiële beperkingen in Leiden een rol, evenals de tijdsbeperkingen van de beleidsperiode.

De sturingsmogelijkheden van de Raad werden gedurende de beleidsperiode niet ten volle benut. De Raad heeft beperkt op hoofdlijnen gestuurd, deels vanwege het ontbreken van inzicht in de vorderingen op kernindicatoren. In de commissie Onderwijs en Samenleving is veel discussie gevoerd over sport. De kernpunten van het sportbeleid kwamen hierin beperkt naar voren. Nieuwe discussies werden gestart over onder andere schoolzwemmen en de ijsbaan.

Uit het Rapport Kraan blijkt dat er sprake is van achterstallig onderhoud aan de sportaccommodaties in Leiden. Voor zover wij hebben kunnen vaststellen is het Rapport Kraan

niet bekend bij de Raad. De Raad is voor het verschijnen van het Rapport Kraan medegeedeeld dat het onderhoud van sportaccommodaties in orde is.

6.2 Ruimtebehoefte sport in Leiden

De bevolking in de gemeente Leiden gaat richting 2031 licht toenemen in aantal en de gemiddelde leeftijd zal stijgen. Uit de behoefteberekeningen voor 2011 en de behoefteberamingen voor 2021 en 2031 kan geconcludeerd worden dat vooral als gevolg van de vergrijzende bevolking voor de meeste sporten de behoefte aan sportaccommodaties afneemt. Deze vermindering aan behoefte wordt veroorzaakt door een daling van het aantal 12- tot 54-jarigen in Leiden.

Buitensportvoorzieningen

Door de daling van het aantal 12- tot 54-jarigen zal er in de loop van de jaren overwegend sprake zijn van een afnemende behoefte aan ruimte voor sport. Voor een aantal sporten blijft overigens het huidige ruimtegebrek bestaan. Het grootste tekort aan velden doet zich voor bij hockey en tennis, maar ook bij voetbal worden op verenigingsniveau enkele tekorten geconstateerd, die overigens op termijn ombuigen in een evenwichtsituatie of ruimteoverschot.

Er is nu, maar ook in de toekomst, een tekort aan hockeyvelden in Leiden. Ondanks de daling van de bevolking van 12- tot 54-jarigen, zal er een stijging zijn van het aantal mensen dat wil hockeyen. Dit is op te maken uit de landelijke ledengroei van hockey in de afgelopen jaren. De hockeyclub in Leiden heeft nu een ledenstop omdat het ruimtetekort de vereniging beperkt om te groeien. Hierdoor is een inhaalgroei te verwachten als er meer ruimte beschikbaar komt, omdat Leidenaren nu vanwege de ledenstop uitwijken naar omliggende gemeenten of (tijdelijk) een andere sport hebben gekozen.

Ook bij tennis is een tekort geconstateerd. Op dit moment is er een tekort van acht tennisvelden wat in 2021 gereduceerd is naar twee velden. Bij de sporten rugby, atletiek en honk- en softbal is geconstateerd dat zij voldoende ruimte hebben. Bij korfbal is sprake van een overschot aan velden nu en in de toekomst.

Binnensportvoorzieningen

Op de basis van planologische kengetallen is berekend dat de gemeente Leiden zes sporthallen nodig heeft. Er zijn op dit moment drie sporthallen in Leiden en verschillende sportspecifieke accommodaties die de druk op de sporthallen beperken. Het tekort aan sporthallen kan nu en in de toekomst deels opgevangen worden door de sportzaal op het Broekplein en het Rijnlands Revalidatie Centrum. Daarnaast kunnen studenten gebruik maken van de faciliteiten van Universiteit Leiden. Met de maatschappelijke ontwikkelingen in het achterhoofd heeft Leiden hiermee behoefte aan één extra sporthal. Opgemerkt moet worden dat de bestaande sporthallen in Leiden verouderd zijn.

Er is in Leiden voldoende zwembad voor mensen die willen zwemmen.

De ijsbaan in Leiden is aan een opknappbeurt of aan vervanging toe. De ijsbaan wordt door veel Leidenaren, maar ook door mensen buiten Leiden gebruikt. Schaatsen staat in Leiden in de top 5 van sporten met de meeste leden, waarmee het populairder is dan landelijk gezien. Er kan

gekozen worden om de ijsbaan in stand te houden of om de ijsbaan met regionale steun uit te breiden, mede vanwege het gebruik van de ijsbaan door niet-Leidenaren.

6.3 Kosten en kostendekkendheid van accommodaties

De gemeente Leiden betaalt naar verhouding meer voor buitensportaccommodaties dan voor binnensportaccommodaties, zwembaden uitgezonderd. Dit betekent dat de dekkingpercentages van de buitensport en zwembaden lager zijn dan het dekkingpercentage van de binnensport. Dit is een vertrouwd patroon bij gemeenten. Wel kan worden geconcludeerd dat het dekkingpercentage voor de buitensport, dankzij de hoge dekkingpercentages bij de tennisbanen, relatief hoog is in vergelijking met andere gemeenten. De dekkingpercentages van de binnensport zijn overigens lager dan op basis van het landelijk beeld mag worden verwacht.

De meerjarige onderhoudsprogramma's voor sportaccommodaties die ten grondslag liggen aan de gemeentelijke begroting (i.e. Sportbedrijf Leiden) dienen te worden geactualiseerd. Een bijstelling van de kwaliteit van het onderhoud betekent evenwel een substantiële verhoging van de gemeentelijke kosten aan de sportinfrastructuur. Op basis van het rapport Kraan is becijferd dat er jaarlijks € 600.000 extra aan onderhoudsbudget nodig is. Wanneer deze kosten nu niet programmatisch worden opgenomen, kan zich dit later wreken. Dit kan leiden tot slechtere accommodaties en uiteindelijk nog meer kosten.

Daarnaast vragen de huidige, en toekomstbestendige, tekorten aan sportruimte om investeringen uitgaande van de centrale doelstelling om adequate voorwaarden te bieden voor een zo hoog mogelijke sportdeelname. Het gaat hierbij om extra investeringen voor voetbal, hockey, tennis en de binnensport, die afhankelijk van het ambitieniveau van de gemeente en de ruimtelijke mogelijkheden kunnen worden ingevuld in een nieuw integraal accommodatieplan.

Literatuurlijst

Breedveld, K., Poel, H. van der, Jong, M. de, en Collard, D. *Beleidsdoorlichting sport : hoofdrapport*. (2011). 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

Hoekman, R. & J. Kalmthout. 2009. *Sportbeleid in de gemeente Leiden: verenigingen aan het woord*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

Hoekman, R. en Gijsbers, M. (2010). *Sport in collegeprogramma's : belangrijke bijzaak : analyse van sport in collegeprogramma's gemeenten 2010-2014*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

Hoekman, R. & A. Tiessen-Raaphorst (2011). *Sporten in de stad: ontwikkelingen in de stedelijke sportdeelname*. In van den Heuvel, M., R. Hoekman en H van der Poel (red). *Sport in de Stad* (p. 18-32). Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/Mulier Instituut.

Hoekman R., Collard, D. en Cevaal, A. (2011). *Sportinfrastructuur in Nederland : Quickscan sportaccommodaties en sportorganisaties*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.

Kamphuis, C. & R. van den Dool (2008). *Sportdeelname*. In Breedveld, K., C. Kamphuis en A. Tiessen-Raaphorst (red). *Rapportage Sport 2008* (p. 74-101). Den Haag/'s-Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)/Mulier Instituut.

NOC*NSF. *Expert rapport: Nederlandse sport naar Olympisch niveau*. Een andere uitwerking van het sportgedeelte van het Olympisch Plan 2028. (2009). Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF. *Handboek Sportaccommodaties* (2011). Arnhem: ISA Sport.

Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., Haan de, J. en Breedveld, K. *Sport een leven lang; Rapportage sport 2010* (2010). Den Haag/ 's-Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)/ Mulier Instituut.

Gemeentelijke documenten

'Startschot' Kadernota Leids sportbeleid 2006-2010

Tussenrapportage uitvoering Kadernota Leids Sportbeleid 2006-2010

Evaluatie "Startschot" kadernota sportbeleid 2006-2010

Eindrapportage uitvoeringsprogramma Kadernota Leids sportbeleid 2006-2010

Evaluatie Topsportbeleid 2006-2008 en aanstellen topsportcoördinator

Rapport Kraan

Jaarstukken 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 gemeente Leiden

Notulen en agendapunten commissie Onderwijs en Samenleving

Collegevoorstellen Sport periode Sportnota 2006-2010

Raadsverslagen Sport periode Sportnota 2006-2010

Verslagen van het college van Burgemeester en Wethouders

Ingediende moties

Bijlage 1: Lijst van geïnterviewde personen

Peter Bronkhorst	Gemeente Leiden (Beleidsmedewerker sport)
Wim van den Eshof	Gemeente Leiden (Algemeen beleidsmedewerker)
Bert Paauw	Sportbedrijf Leiden (Directeur)
Jan Bredeveld	Leidse Sport Federatie (Voorzitter)
Sophie Benus	Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB) (Beleidsmedewerker)
Stefan Beerepoot	Atletiek Unie (Manager Wedstrijdatletiek, hoofd projectteam topevenementen)

Bijlage 2: Realisatie sportbudget

In de jaarstukken van de gemeente Leiden staat beschreven in hoeverre de budgetten die begroot waren voor de periode 2006-2010 ook gerealiseerd zijn. Als er een afwijking tussen de begroting en de realisatie werd geconstateerd is er in de jaarstukken aangegeven waardoor deze verschillen zijn ontstaan. Onderstaande tabel geeft voor de jaren 2006-2010 de begroting en de realisatie weer voor het programma sport, cultuur en recreatie van de gemeente Leiden. Opgemerkt moet worden dat het hier dus niet alleen om het sportbudget gaat. Het bleek niet mogelijk om de posten voor sport separaat aan te leveren.

Tabel Begroting en realisatie 2006-2010 Sport, Cultuur en Recreatie

Sport, cultuur en recreatie		Primaire begroting	Begroting wijziging	Begroting	Rekening	Verschil
2006	Lasten	26.285	4.371	30.655	30.506	149
	Baten	-7.497	-210	-7.707	-7.481	-226
	Netto	18.788	4.161	22.948	23.025	-77
2007	Lasten	27.167	4.961	32.128	32.117	11
	Baten	-7.746	-1.105	-8.851	-9.116	265
	Netto	19.421	3.856	23.277	23.001	276
2008	Lasten	32.385	2.644	35.030	34.277	752
	Baten	-8.539	-308	-8.847	-10.363	1.516
	Netto	23.846	2.336	26.183	23.914	2.268
2009	Lasten	-	-	39.572	38.086	1.486
	Baten	-	-	-9.546	-9.746	200
	Netto	-	-	30.026	28.340	1.686
2010	Lasten	-	-	37.746	36.812	934
	Baten	-	-	-6.034	-5.982	-51
	Netto	-	-	31.712	30.830	883

Bedragen x 1.000 euro

Bron: Jaarstukken 2006-2010, gemeente Leiden.

Uit de jaarstukken blijkt dat niet in alle jaren is gerealiseerd wat er van te voren begroot was. Soms is dit geen gevolg van verschillen binnen de sportsector maar in de cultuur- of recreatiesector. Wanneer er afwijkingen waren binnen de sportsector worden zij hieronder beschreven. Het gaat dan om verschillen (op lasten en/of baten) van meer dan 250.000 euro tussen de begroting na wijziging en de realisatie binnen de sportsector.

In 2006 is op de zwembaden 320.000 euro overschreven. De overschrijding is opgebouwd uit: personeelskosten (nadelig, incidenteel), energiekosten (nadelig, structureel), minder inkomsten van scholen en verenigingen (nadelig, incidenteel), meer inkomsten van mensen die recreatief zwemmen (voordelig, incidenteel), minder overhead (voordelig, incidenteel).

In 2008 is er een positief verschil gevonden tussen begroot en gerealiseerd voor de groene sportparken. Dit verschil kan onder andere verklaard worden door het restant budget kleedkamers bij de ontwikkeling van de Zuidelijke sportvelden (€ 190.000). Tevens heeft de belastingdienst in 2008 ingestemd met het criterium dat het Sportbedrijf voldoet aan "gelegenheid geven tot sportbeoefening". Hierdoor zijn de buitensportactiviteiten als belast met BTW aangemerkt waardoor met terugwerkende kracht (vanaf 2002) een suppletie-aangifte

BTW voor de buitensportaccommodaties kon worden ingediend. Dit heeft er toe geleid dat in 2008 een omzetbelastingteruggave is ontvangen van €948.200.

In 2009 is alleen voor de groene sportparken een afwijking van meer dan 250.000 euro geconstateerd. Het betreft hier een verschuiving van gelden. Het verschil op de lasten in 2009 is ontstaan doordat bij de jaarrekening 2008 € 190.000 is overgeheveld voor de ontwikkeling van de Zuidelijke Sportvelden. Daarnaast is bij de perspectiefnota 2010 een eenmalig bedrag voor de ontwikkeling van de Zuidelijk Sportvelden toegekend van € 698.000. Dit bedrag is in de exploitatie 2009 verwerkt.

Ook in 2010 zijn er verschillen geconstateerd. Binnen de zwembaden en sportondersteuning is er een afwijking geweest van meer dan 250.000 euro. De verschillen binnen de zwembaden kunnen verklaard worden doordat de opbrengsten binnen de zwembaden structureel lager waren dan begroot. Gemiddeld is er in de jaren 2007 t/m 2010 € 1,2 mln. aan baten gerealiseerd (begroot was € 1,4 mln.). Daartegenover staat dat de lasten ook lager waren dan geraamd. Zo waren de energiekosten ten opzichte van de begroting € 135.000 lager. De afwijking binnen de sportondersteuning kan voornamelijk verklaard worden door één technisch verschil van € 200.000. Bij het raadsvoorstel "Uitvoeringsbesluit nieuwbouw tafeltennishal Scylla" was besloten dat voor de bouw van de nieuwe tafeltennishal een directe bijdrage vanuit de vereeningsreserve ontvangen zou worden van € 200.000. De tafeltennishal wordt voor 768.000 euro geactiveerd en afgeschreven waarbij een deel van de kapitaallasten gedekt moeten worden uit de vereeningsreserve en voldoet daarmee aan de eisen van de BBV (het Besluit Begroting en Verantwoording).

Bijlage 3: Uitvoeringsprogramma behorende bij kadernota 'Startschot', 2005

Kwalitatief en kwantitatief voldoende en betaalbare sportvoorzieningen

Belangrijkste uitgangspunten binnen deze pijler/er wordt ingezet op:

- Een goede landelijke score behouden wat betreft de hoeveelheid en spreiding van sportvoorzieningen
  - o Koppeling van het aantal sportvoorzieningen aan de omvang en groei van de bevolking
    - uitbreiding hockey en tennis
    - WOP-Zuid-West: herinrichting sportvelden
    - Sportstad
  - o Bevordering gebruik van groen en blauw voor sport en recreatie
- Optimale benutting van de beschikbare sportruimte
  - o Optimale bezettingsgraden van sportvoorzieningen
  - o Zo veel mogelijk inpassen van sportverenigingen in bestaande sportvoorzieningen
    - trainingsproblemen VV Leiden
    - verplaatsing American Football
    - verplaatsing honkbal Biento
    - verplaatsen rugby LSRG
    - gymnastiek Groen-Wit
    - mogelijkheid voor indoortennis
    - meer zaaluren zaalsporten
    - jeugdvoetbal DOCOS
    - grotere huisvesting Scylla
    - toekomst ijsbaan
  - o Stimulering recreatief medegebruik
- Verbeteren van het onderhoud van sportvoorzieningen
  - o Afronding en systematische uitvoering van de meerjarenonderhoudsplannen voor alle gemeentelijke sportvoorzieningen
  - o De sportvoorzieningen voldoen aan de wettelijke en sporttechnische eisen
  - o Hogere beoordeling door de klant van de kwaliteit van de sportaccommodaties
- Zo veel mogelijk sportvoorzieningen toegankelijk voor mensen met een beperking
  - o toegankelijkheid van gemeentelijke sportvoorzieningen verbeteren
  - o bereikbaarheid van de sportvoorzieningen verbeteren

Ondersteunen en faciliteren van sportverenigingen

- Het Sportbedrijf Leiden is een Servicebedrijf
  - o invulling servicefunctie
  - o initiëren sportstimuleringsactiviteiten en coördineren aanbod jeugdsport tot jaarkalender
- Ondersteuning sportverenigingen in het werven en begeleiden van vrijwilligers
  - o afspraken Steunpunt vrijwilligers
  - o onderzoek gesubsidieerde arbeid bij sportverenigingen
- Opleidingen actief koppelen aan sport
  - o loketfunctie voor sportverenigingen

- verzorgen informatie aan/van opleidingen, organiseren van contactpersoon per opleiding
- actief benutten BOD en andere relevante regelingen
- Ondersteuning verenigingen met cursussen op maat
  - inventariseren cursusbehoefte en inkopen cursussen
- Duidelijke afspraken met verenigingen over eigendomsverhoudingen en huurovereenkomsten
  - ontwikkeling meerjarige huurcontracten in verband gemeentegarantie
  - ontwikkelen basishoud klein onderhoud kleedkamers en verwerken in huurovereenkomsten
- Transparant tarievenbeleid
  - aansluiten bij onderzoek naar transparant en beter onderbouwd tariefstelsel

Bevorderen van sportstimuleringsactiviteiten

- Stimulering van de breedtesport
  - Jeugd
    - afstemming over gevarieerd en goed gespreid aanbod tot jaarkalender 'sport en spel'
    - betrekken jongeren bij samenstelling jaarkalender o.a. via website
    - BOS-project: jong geleerd, oud gedaan
    - ondersteuning initiatief voor sportactiviteit voor allochtonen
    - actief benutten VWS middelen integratie allochtone jongeren in de sport
    - verhoging waarderingssubsidie voor jeugdleden
    - sportverenigingen kunnen zich presenteren op website in kader van de sport van de maand
    - aansluiten bij JeugdSportFonds
    - stimulering samenwerking scholen en sportverenigingen
    - onderzoek naar bereik kennismakingscursussen onder kinderen in kwetsbare wijken
  - Ouderen
    - actualiseren informatieboekje sport voor ouderen en plaatsing op website Sportbedrijf
    - evaluatie ouderensportactiviteiten en voorstel mogelijkheden tot voortzetting
    - evaluatie en voorstel meer bewegen voor ouderen
    - informatie over subsidiepotje voor ouderen om organisatie sportactiviteiten te stimuleren
    - informatie over mogelijkheden minimabeleid
  - Mensen met een beperking of chronische aandoening
    - onderzoek behoefte naar, aanbod van en belemmeringen voor sportdeelname, afsluitend met aanbevelingen voor (regionale) aanpak en financiering
- Ondersteuning en begeleiding van de topsport
  - Activiteitenprogramma voor ondersteuning en begeleiding van topsporters
  - Topsportondersteuningsfonds voor Leidse topsporters
  - Trainings- en opleidingscentra

- Mentoren en topsportambassadeurs
- Ondersteuning sportevenementen

Stimuleren van samenwerking tussen sport en andere sectoren

- versterking interne afstemming
- versterken externe afstemming
- inbreng sportonderwerpen in regionale sociale agenda
- monitoring en afstemming over doelen en indicatoren in programmabegroting

Bijlage 4: Evaluatie uitvoeringsprogramma behorende bij kadernota 'Startschot', 2005

Nr	Actie	Planning	Kosten	Dekking	Stand van zaken	Niveau van uitvoering			
						Gestart	Continu Proces	Afgerond	
						Ja	Nee		
I	Het bieden van kwalitatief en kwantitatief voldoende sportvoorzieningen								
A	Leiden wil de goede landelijke score wat betreft de hoeveelheid en spreiding van sportvoorzieningen behouden								
1	<p>- Koppeling aantal sportvoorzieningen aan omvang en groei van bevolking</p> <p>Korte termijn:</p> <p>- Uitbreiding hockey en tennis</p> <p>-Herinrichting sportvelden Boshuizerkade</p> <p>Lange termijn:</p> <p>- Sportstad</p>	<p>- Continu proces</p> <p>- Onbekend</p> <p>- Uitvoering vanaf eind 2010</p> <p>- P.M.</p>	<p>- P.M.</p> <p>- 1.300.000</p> <p>- 4.500.000</p> <p>- P.M.</p>	<p>- Opnemen investeringsplan en PRIL</p> <p>- Investeringsplan 2011</p> <p>- WOP/Grondexploitatie/P.M.</p> <p>- Aanvraag investeringsplan voor bijdrage vernieuwing vijf mei hal en zwembad.</p>	<p>- Onderdeel voorzieningenbeleid en integraal sportaccommodatieplan</p> <p>- Voorbereiding voorlopig gestopt wegens gebrek aan geschikte locatie. Realisatie in park Roomburg niet mogelijk.</p> <p>-Uitvoeringsbesluit 30-9-2010</p> <p>- Wordt aangelegd</p> <p>- Project wordt opnieuw opgestart nu project Huis van de Sport definitief niet door gaat.</p>	X		X	n.v.t.
						X			Gestopt
						X			Nee
						X			Nee
2	- Bevordering gebruik van groen en blauw voor sport en recreatie	- Continu proces	- P.M.	- Betrekken bij totaal financiering project	- In regionaal verband wordt het volgende uitgewerkt: - Fietsenknooppunten netwerk regio (Collegebesluit 29-4-2008) - Sloepenroute door plassegebied - Plan uitbreiding vaarroutes regio	X		X	n.v.t.

					- Uitbreiding afmeervoorzieningen in Leiden in kader Leiden profileert zich als sloepenstad				
B	Leiden zet in op optimale benutting van de bestaande sportruimte								
1	- Optimale bezettingsgraden sportvoorzieningen	- Continu proces	- Geen	- n.v.t.	- Voortdurend aandachtspunt	X		X	n.v.t.
2	- Inpassen ruimtevragen van sportverenigingen in bestaande sportvoorzieningen Korte termijn: - Trainingsproblemen VV Leiden - Verplaatsing American football - Verplaatsen Honkb. Biento - Verplaatsen Rugbyclub LSRG - Gymnastiek Groen-Wit - Mogelijkheid voor Indoortennis - Meer zaaluren zaalsporten - Jeugdvoelbal DOCOS - Grotere huisvesting Scylla - Toekomst ijsbaan	- Continu proces - 2010 - 2010 - P.M. - P.M. - P.M. - P.M. - 2010 - 2008	- P.M. - 600.000 - 250.000 - n.v.t. - P.M. - P.M. - P.M. - 700.000 - P.M.	- n.v.t. - Investeringsplan2009 - WOP Zuid West - n.v.t. - Nog niet gedekt - Nog niet gedekt - Nog niet gedekt - Investeringsplan/Grondexpl. - 4 x € 100.000 via perspectiefnota voor instandhouding ijsshal	- Loopt - Aanleg kunstgras in gerealiseerd. - Gerealiseerd op sportterrein Montgomerystraat - Gerealiseerd op Kikkerpolder - Blijft spelen op Universitair Sportcomplex - Loopt - Was onderdeel Huis van de Sport - Was onderdeel Huis van de Sport - Was onderdeel Huis van de Sport - De sporthal is in aanbouw. - Collegebesluit 18-3-2008 haalbaarheidsonderzoek. Eerste optie is 400 meter baan in Huis van de Sport. Via Holland Rijnland onderzoek naar regionale 400 m ijsbaan.	X X X X X X X X X X		X	n.v.t. Ja Ja Ja Ja Nee Nee Nee Nee Nee Nee
3	- Stimulering recreatief medegebruik	- Continu proces	- € 20.000	- Programmabegroting 2007	- Pilot toezichthouder op sportpark Tuin van Noord	X			Ja

C	Leiden wil het onderhoud van sportvoorzieningen verbeteren								
1	- Uitvoering Meerjarenonderhoudsplannen	- Continu proces Afhankelijk budgetten	- Extra € 610.000	- € 400.000 begroting 2007 - € 210.000 herschikking via Sportaccommodatieplan	- Integraal sportaccommodatieplan in concept - Rapport Kraan	X		X	n.v.t.
2	- Sportvoorzieningen voldoen aan wettelijke en sporttechnische eisen	- Continu proces	- Zie C 1	- Zie C 1	- Voldaan wordt aan minimale wettelijke vereisten.	X		X	n.v.t.
3	- Hogere beoordeling door klant door betere schoonmaak	- Twee jaarlijkse peiling	- P.M.	- P.M.	- Stadsenquête	X		X	n.v.t.
D	Leiden wil dat zo veel mogelijke voorzieningen toegankelijk zijn voor mensen met een beperking of chronische aandoening								
1	- Toegankelijkheid gemeentelijke Sportvoorzieningen	- 2006 en verder	- P.M.	- Sportbedrijf	- Het sportbedrijf heeft samen met Platform Gehandicapten een inventarisatie gemaakt van de knelpunten van de sportvoorzieningen. - De knelpunten zijn opgelost tenzij dat technisch niet mogelijk is en/of onevenredig duur (zie motie 6). - Er vindt een keer per jaar overleg plaats.	X			Ja
2	- Bevordering van bereikbaarheid van Sportvoorzieningen	- Onderzoek aangepaste sporten in 2007/2008	- € 30.000	- Sportnota	- Zie III A 3.1	X		X	n.v.t.

II	Het ondersteunen en faciliteren van sportverenigingen								
A	Het Sportbedrijf Leiden is een Servicebedrijf								
1	- Invulling servicefunctie	- Continu proces	- P.M.	- Binnen budget sportbedrijf	- Loopt	X		X	n.v.t.
2	- Initiëren sportstimuleringsactiviteiten en coördineren aanbod jeugdsport tot jaarkalender	- 2006 voorbereiding - 2007 uitvoering	- P.M.	- Coördinatiekosten budget sportbedrijf en Jaarkalender uit budget naschoolse activiteiten	- Jaarkalender niet te realiseren in de praktijk, omdat veel aanbod kort van tevoren wordt gepland. - Wel apart programma naschoolse activiteiten basisscholen.	X			Gestopt.
B	Leiden wil sportverenigingen ondersteunen in het werven en begeleiden van vrijwilligers								
1	- Afspraken Steunpunt Vrijwilligers	- 2009	- P.M.	- Binnen budget steunpunt	- Nog niet gestart. Tot nu toe onvoldoende capaciteit.		X		
2	- Onderzoek gesubsidieerde arbeid bij Sportverenigingen	- 2009			- Nog niet gestart. Tot nu toe onvoldoende capaciteit.		X		
C	Leiden koppelt opleidingen actief aan sport								
1	- Loketfunctie voor sportverenigingen	- 2006 e.v.	- P.M.	- Binnen budget sportbedrijf	- Zie II A 1	X		X	n.v.t.
2	- Verzorgen informatie aan/van opleidingen, organiseren van contactpersoon per opleiding	- 2006 e.v.	- € 5.000	- Uit sportservicebudget sportbedrijf	- Loopt	X		X	n.v.t.
3	- Actief benutten BOS en andere relevante regelingen	- 2006 t/m 2009	- Zie BOS aanvragen	- Aanvraag gehonoreerd. - Totaal budget E 1.089.000 voor gehele project . -Dekking is 50% rijk en 50% gemeente	- De BOS-projecten zijn uitgevoerd in Zuid West, Noord, Stevenshof enb Slaaghwijk. - De subsidieverantwoording naar het ministerie heeft inmiddels plaatsgevonden.	X			Ja
D	Leiden ondersteunt verenigingen met cursussen op maat								

1	- Inventariseren cursusbehoefte en inkopen cursussen	- 2006 e.v.	- € 10.000	- 50 % sportservicebudget - 50 % volwasseneneducatie	- Loopt	X		X	n.v.t.
E Leiden wil duidelijke afspraken met verenigingen over eigendomsverhoudingen en huurovereenkomsten									
1	- Ontwikkeling meerjarige huurcontracten in verband gemeentegarantie	- Vanaf 2006	- Geen	- n.v.t.	- Pilotproject Key Town Hitters i.v.m. gemeentegarantie is uitgevoerd. - Tennisvereniging Leiden Zuid West	X			Ja
2	- Ontwikkelen basisnorm klein onderhoud kleedkamers en verwerken in huurovereenkomsten	- Vanaf 2006	- Geen	- n.v.t.	- Loopt	X			Nee
F Leiden wil transparant tarievenbeleid									
1	- Aansluiten bij onderzoek naar transparant en beter onderbouwd tariefstelsel	- Begroting 2009	- Geen	- n.v.t.	- Collegebesluit 25-9-2007 over discussienota. - Cie. O&S 6-11-2007 vindt onderwerp controversieel i.v.m. demissionair College waardoor geen behandeling heeft plaatsgevonden. - Collegebesluit 22-4-208 dat er geen nieuw tariefstelsel komt doch alleen flankerend beleid op een aantal specifieke knelpunten.	X			Gestopt
III Het bevorderen van sportstimuleringsactiviteiten									
A Leiden stimuleert de breedtesport									
1 Jeugd									
1.1	- Afstemming over gevarieerd en goed gespreid aanbod tot jaarkalender "Sport en spel"	- Voorbereiding in 2006 - Uitvoering in 2007 e.v.	- P.M.	- € 10.000 sportstimulering - coördinatiekosten sportbedrijf - jaarkalender uit budget - naschoolse activiteiten	- Jaarkalender niet te realiseren in de praktijk, omdat veel aanbod kort van tevoren wordt gepland.	X			Gestopt.

					- Er is wel een programma naschoolse activiteiten op de basisscholen.				
1.2	- Betrekken jongeren bij samenstelling jaarkalender o.a. via website www.overenuit.nl	- Voorbereiding in 2006 - Uitvoering in 2007 e.v.	- P.M.	- Binnen budget jeugdbeleid	- Zie opmerking bij Jaarkalender. - De spontane animo voor de website is heel gering. - De website wordt omgevormd tot Virtueel Centrum Jeugd en Gezin voor informatieverstrekking.	X			Gestopt
1.3	- BOS-project Jong-leren, oud gedaan	- 2005-2007	- P.M.	- BOS en lokaal gezondheidsbeleid	- In 2007 beëindigd.	X			Ja
1.4	- Ondersteuning initiatief voor sportactiviteit voor allochtonen (en autochtone) meisjes	- 2006 e.v.	- P.M.	- € 1000 per jaar uit sportstimulering	- Incidentele activiteiten via Leiden in Kleur b.v. zwemmen - Extra aandachtspunt in kader BOS	X		X	n.v.t.
1.5	- Actief benutten VWS-middelen integratie allochtone jongeren in de sport	- 2006 e.v.	- P.M.	- VWS	- Aangemeld via VNG. - Subsidieverzoek afgewezen, omdat er naar verhouding te weinig allochtone jongeren zijn.	X			Ja
1.6	- Verhoging waarderingssubsidie voor Jeugdleden	- 2006 e.v.	- € 8.000	- Sportstimulering	- Het subsidievolume is verhoogd.	X			Ja
1.7	- Sportverenigingen kunnen zich presenteren op www.overenuit.nl in het kader van de sport van de maand	- 2008/2009	- P.M.	- Budget jeugdbeleid	- De spontane animo voor de website is heel gering. - De website bestaat niet meer.	X			Gestopt
1.8	- Aansluiting bij Jeugdsportfonds	- 2008/2009	- P.M.	- Budget Sociale Zaken	- Gerealiseerd vanaf 201 via initiatief van de raad.	X			Ja

1.9	- Stimulering samenwerking scholen en Sportverenigingen	- Continu proces	- P.M.	- € 20.000 sportstimulering - Cofinanciering BOS - Provincie Z-H	- Onderdeel projecten BOS/Beweegmanagement - Gecontinueerd via combiantiefunctyies	X		X	n.v.t.
110	- Onderzoek naar bereik kennismakingscursussen onder kinderen in kwetsbare wijken	- 2008	- P.M.	- Regulier budget Sportbedrijf	- Uit de gegevens van 2005/2006 en 2006/2007 blijkt dat de deelname in Slaagwijk, De Kooi en Noorderkwartier significant minder is dan in andere wijken.	X			Ja
2	Ouderen								
2.1	- Actualiseren informatieboekje sport voor ouderen en plaatsing op website Sportbedrijf	- 2008	- P.M.	- Begroting sportbedrijf	- Noord, Zuid West en Mors/Stevenshof zijn gereed - Merenwijk/Boerhaave in ontwikkeling. - Centrum en Oost volgen nog.	X			Nee
2.1	- Evaluatie ouderensportactiviteiten en voorstel mogelijkheden tot voortzetting (Galm).	- vanaf 2005	- P.M.	- € 20.000 sportstimulering	- De kennismakingscursussen 55+ van Galm zijn per 1-9-2008 overgedragen van sportbedrijf naar Radius.	X			Ja
2.3	- Evaluatie en voorstel Meer bewegen voor ouderen	- 2008	- P.M.	- Budget ouderenbeleid	- De activiteit MbO is opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst van Radius. - In het kader van de beleidscyclus vindt jaarlijks een evaluatie plaats van MbO.	X			Ja
2.4	- Informatie over subsidiepotje voor ouderen om organisatie sportactiviteiten te stimuleren	- Continu proces	- P.M.	- Bestaand potje ouderenbeleid	Zie !!! A 2.1.	X			Nee
2.5	- Informatie over mogelijkheden Minimabeleid	- 2008/2009	- Geen	- n.v.t.	Regulier beleid.	X		X	n.v.t.
3	Mensen met een beperking								

3.1	- Onderzoek behoefte, aanbod en belemmeringen voor sportdeelname, afsluitend met aanbevelingen voor (regionale) aanpak en financiering. - Aanstelling sportconsulent mensen met een beperking	- Uitvoering 2007/2008 - Voorstel 2010. - Voor 2011 en 2012	- € 30.000 - € 153.000	- Sportnota - A.W.B.Z.	- Eindrapport Nebas/Nsg beschikbaar. - Eindrapport voor advies aangeboden aan Adviesraad WMO en Leidse Sport Federatie. - Sportconsulent voor twee jaar aangesteld bij VTV/MEE Zuid Holland	X			Nee
B. Leiden ondersteunt de topsport									
1	- Activiteitenprogramma ondersteuning en begeleiding en topsporters	- 2006 e.v.	- € 25.000	- Budget topsportmiddelen	- De uitvoering van topsportbeleid is voor de periode 1-9-2006- - 1-9-2008 uitbesteed aan het regio Steunpunt Talent en Topsport - Na afloop heeft evaluatie plaatsgevonden van deze overeenkomst met het Regio Steunpunt. - Evaluatie en expertmeeting zijn uitgevoerd. - Oprichting Stichting Topsport Leiden en aanstellen topsportcoördinator	X			Nee
2	- Topsport Ondersteuningsfonds	- 2006 e.v.	- € 25.000	- Budget topsportmiddelen	- Zie III B1	X			Ja
3	- Trainings- en opleidingscentra	- 2006 e.v.	- € 18.000	- Budget topsportmiddelen	- Zie III B1	X			Ja
4	- Mentoren en topsportambassadeurs	- 2006 e.v.	- € 2.000	- Budget topsportmiddelen	- Zie III B1	X			Ja
IV Het stimuleren van samenwerking tussen sport en andere sectoren									
1	- Versterking interne afstemming	- 2 x per jaar	- Geen	- n.v.t.	- Afhankelijk van het onderwerp	X		X	n.v.t.
2	- Versterking externe afstemming	- 2 x per jaar	- Geen	- n.v.t.	- Overleg met Leidse Sport Federatie	X		X	n.v.t.
3	- Inbreng sportonderwerpen in	- In PHO Holland	- Geen	- n.v.t.	- Apart overleg sportwethouders in de regio.	X		X	n.v.t.

	regionale sociale agenda	Rijnland			- Inbreng via sportwethouders overleg.				
4	- Monitoring en afstemming over doelen en indicatoren in programmabegroting	- Continu proces	- Geen	- n.v.t.	- Loopt	X		X	n.v.t.

Bron: Team Stadsleven, Afdeling Realisatie en Beheer, 11-10-2011

Bijlage 5: Behoeftte en aanbod sportvelden per sportvereniging

Behoeftte en aanbod per voetbalvereniging in Leiden

	voetbalvereniging	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	DOCOS	5,98	5,09	4,74
	VV Leiden & FC Rijnland	3,68	3,31	3,11
	GOL sport & FC Boshuizen	2,55	2,34	2,21
	GHC de Vliet	4,20	3,61	3,38
	Leidsche Boys	1,64	1,50	1,43
	UVS	6,30	5,34	5,06
	Lugdunum & LSVV	4,34	3,82	3,65
	Roodenburg	2,85	2,55	2,42
	Huidige aanbod	DOCOS	4,5 (2 NG, 1KG, ½KG)	4,5
VV Leiden & FC Rijnland		4,5 (4NG, ½KG)	4,5	4,5
GOL sport & FC Boshuizen		3 (2NG, 1wetra)	6 (2NG, 2KG)	6(2NG, 2KG)
GHC de Vliet		4 (2NG, 1KG)	4	4
Leidsche Boys		2 (2NG)	2	2
UVS		5,5(3NG, 1½KG)	5,5	5,5
Lugdunum & LSVV		4 (2NG, 1KG)	4	4
Roodenburg		4 (1NG, 1KG, 1wetra)	4	4
Tekort of overschot (afgerond)		DOCOS	-1,48 (-2)	-0,59 (-1)
	VV Leiden & FC Rijnland	0,82 (1)	1,19 (1)	1,39 (1)
	GOL sport & FC Boshuizen	0,45 (0)	3,66 (3)	3,79 (4)
	GHC de Vliet	-0,20 (0)	0,39 (0)	0,62 (0)
	Leidsche Boys	0,36 (0)	0,50 (0)	0,57 (0)
	UVS	-0,80 (-1)	0,16 (0)	0,44 (0)
	Lugdunum & LSVV	-0,34 (-1)	0,18 (0)	0,35 (0)
	Roodenburg	1,15 (1)	1,45 (1)	1,58 (1)

Kunstgras telt dubbel mee in berekening omdat hij vol belast kan worden voor trainingen en wedstrijden.

Dit geldt niet voor natuurgras of een wetravel. Een half kunstgrasveld telt niet dubbel vanwege beperkte wedstrijdplanning.

Behoefte en aanbod per hockeyvereniging in Leiden (ahv bevolkingsprognose)

	Hockeyvereniging	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	LHC Roomburg			
Zaterdag		3,72	3,10	2,84
Totale behoefte aan velden	LHC Roomburg			
Zondag		3,44	3,19	3,01
Huidige aanbod	LHC Roomburg			
		3	3	3
Tekort of overschot (afgerond)	LHC Roomburg	-0,72 (-1)	-0,19 (0)	-0,01 (0)

Behoefte en aanbod per hockeyvereniging in Leiden (ahv ledengroei KNHB)

	Hockeyvereniging	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	LHC Roomburg			
Zaterdag		3,72	5,04	7,49
Totale behoefte aan velden	LHC Roomburg			
Zondag		3,44	5,19	7,94
Huidige aanbod	LHC Roomburg			
		3	3	3
Tekort of overschot (afgerond)	LHC Roomburg	-0,72 (-1)	-2,04 (-2)	-4,49 (-5)

Behoefte en aanbod per korfbalvereniging in Leiden

	Korfbalvereniging	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	Crescendo	1,94	1,71	1,66
	KZ Leiden / Danaïden	1,04	0,90	0,87
	Pernix	1,88	1,61	1,57
	Trigon	0,75	0,66	0,63
Huidige aanbod	Crescendo	3	3	3
	KZ Leiden / Danaïden	3	3	3
	Pernix	3	3	3
	Trigon	2	2	2
Tekort of overschot (afgerond)	Crescendo	1,06 (0)	1,29 (0)	1,34 (0)
	KZ Leiden / Danaïden	1,96 (2)	2,10 (2)	2,13 (2)
	Pernix	1,13 (1)	1,39 (1)	1,43 (1)
	Trigon	1,25 (1)	1,34 (1)	1,37 (1)

Behoefte en aanbod per tennisvereniging in Leiden

	Tennisvereniging	2011	2021	2031
Totale behoefte aan velden	Leidse Hout	5,62	5,12	4,82
	Unicum	12,33	11,22	10,57
	Meerenwijk	6,76	6,16	5,80
	TC Roomburg	13,53	12,32	11,61
	Zuid west	4,70	4,27	4,03
	Stevenshof	5,66	5,15	4,85
Huidige aanbod	Leidse Hout	4	4	4
	Unicum	10	10	10
	Meerenwijk	8	8	8
	TC Roomburg	9	9	9
	Zuid west	6	6	6
	Stevenshof	6	6	6
Tekort of overschot (afgerond)	Leidse Hout	-1,62 (-2)	-1,12 (-1)	-0,82 (-1)
	Unicum	-2,33 (-3)	-1,22 (-1)	-0,57 (-1)
	Meerenwijk	1,24 (1)	1,84 (2)	2,20 (2)
	TC Roomburg	-4,53 (-5)	-3,32 (-4)	-2,61 (-3)
	Zuid west	1,30 (1)	1,73 (1)	1,97 (2)
	Stevenshof	0,34 (0)	0,85 (1)	1,15 (1)

Teamaantallen voor 2011, 2021 en 2031 per hockeyvereniging in Leiden

		2011			
		Senioren	Junioren ABC	Pupillen D	Pupillen EF
LHC Roomburg	Bevolkingsprognose	31	22	8	14
	Bevolkingsprognose en ledengroeipercentage	31	22	8	14
2021					
LHC Roomburg	Bevolkingsprognose	28,74	18,89	6,28	10,98
	Bevolkingsprognose en ledengroeipercentage	46,69	30,69	10,20	17,84
2031					
LHC Roomburg	Bevolkingsprognose	27,08	16,12	6,57	11,50
	Bevolkingsprognose en ledengroeipercentage	71,45	42,54	17,33	30,33

Teamaantallen voor 2011, 2021 en 2031 per korfbalvereniging in Leiden

		2011				
	Senioren zaterdag	Senioren zondag	Junioren A	Junioren BC	Junioren DEF	
Crescendo	0	8	0	2	6	
KZ Leiden / Danaïden	0	9	2	6	10	
Pernix	9	0	2	6	10	
Trigon	1	7	1	4	5	
2021						
Crescendo	0,00	7,42	0,00	1,57	4,71	
KZ Leiden / Danaïden	0,00	8,35	1,72	4,71	7,85	
Pernix	8,35	0,00	1,72	4,71	7,85	
Trigon	0,93	6,49	0,86	3,14	3,92	
2031						
Crescendo	0,00	6,99	0,00	1,64	4,93	
KZ Leiden / Danaïden	0,00	7,86	1,47	4,93	8,21	
Pernix	7,86	0,00	1,47	4,93	8,21	
Trigon	0,87	6,12	0,73	3,28	4,11	

Ledenaantallen voor 2011, 2021 en 2031 per tennisvereniging in Leiden

	2011	2021	2031
Leidse Hout	506	460,5	434,1
Unicum	1060	964,7	909,4
Meerenwijk	575	523,3	493,3
TC Roomburg	1218	1108,5	1045,0
Zuid west	407	370,4	349,2
Stevenshof	509	463,2	436,7

Bijlage 7: Nadere specificatie dekkingpercentages

Binnen de verschillende types sportvoorziening – binnensport, buitensport en zwembaden - kan vervolgens de volgende specificatie worden aangehouden.

Dekkingspercentage inclusief kapitaallasten

	Sportaccommodatie	Dekking (%)
Dekkingspercentage binnensport		
incl. kapitaallasten		
	De Zijl	23,7
	Vijf mei hal	69,9
	Drie oktober plein	81,6
	Broekplein	33,3
	Pieterskerkgracht	18,6
	Broekplein	39,9
	Gymnastieklokalen	80,9
	Rijnland revalidatiecentrum	49,5
Dekkingspercentage buitensport		
incl. kapitaallasten		
	Sportvelden	23,4
	Atletiekaccommodaties	13,5
	Tennisbanen	93,2
Dekkingspercentage zwembaden		
incl. kapitaallasten		
	Vijf mei bad	17,8
	De Vliet	22,6
	De Zijl	37,7

Voorgaande tabel maakt inzichtelijk dat de variaties in dekkingpercentages zeer groot zijn bij zowel binnen- en buitensportvoorzieningen als zwembaden.

Dekkingspercentage exclusief kapitaallasten

	Sportaccommodatie	Dekking (%)
Dekkingspercentage binnensport		59,2
excl. kapitaallasten		
	De Zijl	49,8
	Vijf mei hal	81,7
	Drie oktober plein	91,2
	Broekplein	49,2
	Pieterskerkgracht	18,6
	Broekplein	82,9
	Gymnastieklokalen	75,0
	Rijnland revalidatiecentrum	45,9
Dekkingspercentage buitensport		43,9
excl. kapitaallasten		
	Sportvelden	33,0
	Atletiekaccommodaties	18,6
	Tennisbanen	149,1
Dekkingspercentage zwembaden		32,8

---

excl. kapitaallasten

Vijf mei bad	17,2
De Vliet	24,0
De Zijl	55,8

Bijlage 8: Meerjarig investeringsprogramma (MIP)

Investeringsobject	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aanleg 1 jeugd baan tennis Leidse hout	21							
Aanleg 2 hockeyvelden Roomburg				75				1.206
Aanleg 2 tennisbanen Roomburg								
Aanpassing Morskwartier II Renovatie en uitbreiding atletiekbaan van 6 naar 8		600		1.508				
Montgomerystraat aanleg kunstgras			406					
Scylla nieuwbouw tafeltennishaal	768							
Vijfmeihal renovatie				1.759				
Tijdelijke uitbreiding Vijfmeihal			500					
Stelpost riolering						335		
Sportpark Noord voetbal toplaag kunstgras					204			
Sportpark Noord voetbal onderlaag kunstgras					102			
Sportveld Zoeterwoudsesingel toplaag kunstgras					122			
Renovatie kleedkamers VV Leiden					152			
Sportpark Morskwartier I toplaag kunstgras				121				
Sportpark Morskwartier II toplaag kunstgras				121				
Sportpark Kikkerploder aanleg kunstgras				302				
Toplagen Sportpark Noord 3 korfbalvelden						181		
	789	600	906	3886	580	516	0	1206

Bedragen x 1.000

Niet gehonoreerd programmabegroting 2012

Vervangende nieuwbouw ijshal	18.000
Vervanging toplaag sportpark De Vliet	200
Vervanging tribune UVS	165
Vervanging toplaag kunstgras DoCos	200
Vervanging elektrische installatie Broekplein	134
Vervanging Vijfmeibad	15.000
Renovatie de Zijl	3.000
Vervanging nieuwbouw Vijfmeihal	5.241
<u>Aanleg kunstgras sportparken</u>	<u>800</u>
	42.740

Bedragen x 1.000